

יום העצמאות במשנתו והנהגתו של מו"ר הרב חיים דרוקמן זצ"ל

ה. תספורת וגילוח ביום העצמאות	א. הקדמה
ו. מצעד צה"ל	ב. הקשר עם הרב צבי יהודה קוק והשפעתו
ז. ממשנתו - תשובות לשאלות תלמידים	ג. התפילה החגיגית והשמחה המיוחדת
ח. סיכום	בישיבת 'אור עציון'
ט. נספחים	ד. שמחה ביום העצמאות גם בתקופות קשות

א. הקדמה

למרות שכבר עברו עשרות שנים מאז שהוקמה מדינת ישראל, אופיו של יום חגה, יום העצמאות, עדיין לא התגבש סופית, לא בבית הכנסת, לא בחוג המשפחה וגם לא בחוצות העיר. בשנים הראשונות היו ויכוחים רבים, בעיקר לגבי נוסח התפילה ואמירת הלל בו, אלו מנהגים יש לנהוג בו, ועוד. הציבור הדתי-לאומי, שברובו נוהג על פי ההנחיות של הרבנות הראשית, היה במשך שנים רבות חלוק כיצד לנהוג ביום זה.¹ מי שתרם יותר מכל, לפחות בשנים האחרונות, להבנת גדולת היום והחובה לשמוח ולהודות בו לקב"ה למרות כל הקשיים - היה מו"ר הרב חיים דרוקמן זצ"ל (להלן - הרב). מניין הרב שאב את משנתו לגבי יום זה, את היכולת להתמיד בשמחה, ולעמוד כסלע איתן בגישתו הממלכתית? את עיקרי הדברים הוא למד ושאב ממורו ורבו, הרב צבי יהודה קוק, ראש ישיבת 'מרכז הרב' בשנים תשי"ב-תשמ"ב (1952-1982).²

* מאמר זה התפרסם לראשונה, בקצרה וללא מקורות, ב'מוסף שבת' של עיתון מקור ראשון, בל' בניסן תשפ"ו. כאן הוא מובא בשלמותו, בתוספת מקורות, פרטים חשובים, מכתבים ונספחים.

1 ראו על כך באריכות במחקרי: "הרבנות הראשית ויום העצמאות", איתמר ורפהטיג ושמואל כ"ץ (עורכים), הרבנות הראשית: שבעים שנה לייסודה, ב, ירושלים תשס"ב, עמ' 804-966. גם בין הרבנים רבו הדיונים והויכוחים, ראו: נחום רקובר, הלכות יום העצמאות ויום ירושלים: בירורי הלכה, ירושלים תשמ"ה.

2 על הנהגתו של הרב צבי יהודה קוק ביום העצמאות ראו במחקרי: לעיל הערה 1, עמ' 905-911; שמחה רז ועוד (עורכים), משמיע ישועה, המרכז התורני אור עציון תש"ע, עמ' 277-286; שמואל כ"ץ, "יום העצמאות במשנתו, הגותו והנהגתו של הרב צבי יהודה קוק", שמעתין 183 (תשע"ג), עמ' 41-51. ומבחינה הגותית, ראו: צבי יהודה קוק, לנתיבות ישראל, א, ירושלים תשכ"ז, עמ'

הרב ניצל ממוות ארבע פעמים במהלך מאורעות השואה. הוא זכה לעלות לארץ ולחיות בה בשנים הקשות שלפני הקמת המדינה, כאשר היישוב היהודי היה תחת שלטון המנדט ונתון להתנכלות הערבים בכל עת. כמו כן, הוא היה חבר בהגנה בזמן מלחמת השחרור הקשה, למרות גילו הצעיר. חי בצנע עם הוריו בשנים הראשונות של המדינה, בהן נקלטו מאות אלפי עולים חדשים, בעיקר מארצות המזרח, תוך קשיים מרובים כלכליים, חברתיים ודתיים. הוא גם זכה לראות כעבור שנים רבות, את המדינה בשגשוגה ואת עולם התורה בפריחתו.³ לכן, דווקא הוא הבין וחש לעומק את ההבדל התהומי בין תקופת הגלות הקשה לבין ימי אתחלתא דגאולה, ומהי המשמעות האמיתית של המתנה האלוקית המופלאה שזכה דורנו - הקמת מדינת ישראל, שעליה יש להודות ולשמוח, בכל יום, ובמיוחד ביום העצמאות.

להלן נשווה בין הרב צבי יהודה קוק לרב, ונראה את השווה והשונה ביחסם ליום העצמאות ומנהגיו. נברר באלו מקורות נעזר הרב בהכנת סדר התפילות המיוחד שערך לכבוד היום, ושל ההלכות והמנהגים שקבע בו. נתאר במעט את התפילה והשמחה המרוממת בישיבתו, ונביא מעיקרי משנתו ביחס לגדולת היום. נתמקד בעיקר בהיבט ההיסטורי-הגותי, ולא בהיבט ההלכתי. נחשוף מסמכים המתפרסמים כאן לראשונה.

ב. הקשר עם הרב צבי יהודה קוק והשפעתו

הרב נחשב לאחד מגדולי תלמידיו של הרב צבי יהודה קוק ומגדולי מפיצי תורתו. היה להם קשר מיוחד שהלך והתהדק במשך השנים. כיצד נוצר קשר זה? בי"ז בניסן תשי"ד (1954) נפתחה תערוכה גדולה במוסד הרב קוק בירושלים, לכבוד שנת ה-25 לייסוד תנועת בני עקיבא. הרב צבי יהודה, שהוזמן ע"י הרב לבקר בתערוכה, התכבד בגזירת הסרט. באותה הזדמנות הרב ביקש ממנו, כמרכז שבט 'איתנים' של בני עקיבא, לאפשר לחניכיו ללמוד שנה בישיבת 'מרכז הרב' לצורך התחזקות רוחנית לפני גיוסם לנח"ל, הוא הסכים מיד. ואכן, 25 חניכים הגיעו לישיבה בר"ח אלול תשי"ד (1954). בנוסף להם מספר חניכים, מגרעין גחל"ת (גרעין חלוצי לומד תורה), מאותו השבט, שהקימו את ישיבת 'כרם ביבנה', הגיעו לישיבת 'מרכז הרב' בתשט"ו-תשט"ז (1955-1956). הם הפיחו בה חיים חדשים, שיקמו את מעמדה, ופרסמו את שמו של הרב צבי יהודה בציבור הרחב. ביוזמה להביא את חניכיו בבני עקיבא לישיבה ובפעילותו הרבה בה,

177-179, 188-195; שם, ב, ירושלים תשל"ט, עמ' קנג-קסא; שלמה אבינר (עורך), שיחות הרב צבי יהודה, ב, ירושלים תשס"ז, עמ' 122-234; הושע רבינוביץ, מאורות הרצי"ה, ב, אלקנה-רחובות תשע"א, עמ' תקצא-תריג.

תרם הרב רבות להצלת הנוער הדתי, לעיצוב דמותו, ולזקיפת קומתו. הקשר המשמעותי ביניהם התעצם בקיץ תשי"ד (1954), כאשר הרב הציע לרב צבי יהודה, שבני עקיבא ידפיסו מחדש את הספר של אביו, הראי"ה קוק, 'אורות התשובה' שאזל מהשוק. לילות רבים הם ישבו בביתו של הרב צבי יהודה וערכו אותו בדקדוק רב. לאחר שהרב חזר משליחות בארה"ב, הוא למד בישיבת 'מרכז הרב', יחד עם חניכיו, החל משנת תשי"ט (1959) למשך כ-5 שנים, והיה הראשון שלימד בה אמונה.⁴

קשר מיוחד זה בלט במיוחד בכל הקשור ליום העצמאות. החל מחודש חשוון תשי"ג (1952), במשך שנה וחצי, הרב ערך את ביטאון 'זרעים' של תנועת בני עקיבא ללא הזכרת שמו. בגיליון שיצא לפני יום העצמאות תשי"ד (1954),⁵ נדפס לראשונה לקט קצר מספרי הראי"ה קוק, הקשור למהות היום וגדולתו. בסוף הלקט נכתב: "ליקט ח" (זהו קיצור של - חיים דרוקמן). בנוסף לכך, הרב הביא מתחת ללקט זה מכתב מהרב צבי יהודה קוק, בו הוא משבח את פועלה של התנועה בביאור קדושת היום, ובהוצאה של חוברת בשם "זה היום: ילקוט ליום העצמאות". בכל הנ"ל היה חידוש גדול.

לימים הרב סיפר על יחסו של רבו למדינת ישראל והנהגתו בליל יום העצמאות:

הוא היה מן היחידים שבדור, ואילולא דמסתפינא הייתי אומר היחיד שבדור, שתפס במלוא עומקו את הגילוי המשיחי שבמדינת ישראל, שראה את אורו של משיח בוקע ועולה ממדינת ישראל. היו מגדולי דורנו שהתייחסו לנושא המדינה, העריכו את קיומה וסייעו בדרכה, אבל לתפוס את עומק האמת של הגילוי הא-לוהי שבתקומת מדינת ישראל, להזדהות בצורה מוחלטת עם האמת שמדינת ישראל, למרות כל בעיותיה, היא מדינה א-לוהית - את זה שמענו אך מפיו; את זה חזר ושינן בלי גבול, ואת זה הקרין מעצם הווייתו.

מתוך כך נבעה שמחתו העצומה ביום העצמאות, שקשה לתת לה ביטוי תיאורטי. אפשר לומר: מי שלא ראה את רבינו זצ"ל שמח ביום העצמאות - לא ראה שמחה מימיו. ומי שזכה לראותו בשמחה זו, מי ששמע את דבריו ביום העצמאות - ראה איך כל כולו מזדהה עם הודו של יום, עם קדושתו של יום, עם עצמותו המיוחדת של היום. בדבריו ביום העצמאות הוא היה מגיע לעוצמת התרגשות שהביאה

4 ראו: אלישיב רייכנר, לעיל הערה 3, עמ' 11-24, 70-74; יוחאי רודיק, חיים של יצירה, ירושלים תשפ"ב, עמ' 374-387.

5 זרעים, קנה (אייר תשי"ד), עמ' ט. כבר בגיליון זרעים, קלב, (אייר-סיון תשי"ב, עמ' ח), נדפס מכתב ברכה מ"ב בניסן תשי"ב, לועידה החמישית של בני עקיבא, מהרב צבי יהודה ל"יקירי מאוד בני עקיבא!". על מכתב שהרב כתב אל הרב באותה שנה, בקשר לגילוח ביום העצמאות, ראו להלן סע' ה.

אותו לידי בכי. אפשר היה להרגיש איך נשמתו מתרוננת, איך נשמתו שמחה ב"זה היום עשה ד'", ועל כך ומתוך כך "נגילה ונשמחה בו".

את הדברים הנ"ל ניתן לומר במדויק גם על הרב עצמו, נוכיח זאת להלן.

הרב המשיך באותו נושא:

בשנותיה הראשונות של המדינה היתה הישיבה רוקדת ברחובות ירושלים, בכיכר ציון. לכותל לא היתה אז אפשרות להגיע, כי הוא היה בידי אויבינו, והיינו רוקדים עד בית הנשיא. כך היה הסדר: בשמחת תורה היינו רוקדים עד בתי הרבנים הראשיים, וביום העצמאות - עד בית הנשיא. בדרך היו יהודים שונים, מכל מיני חוגים, מצטרפים למעגל שלנו, שמעתי את רבינו אומר: כשאני רואה את היהודים רוקדים פה ביום העצמאות, אני רואה את ריבונו של עולם רוקד יחד איתנו ושמח יחד איתנו.⁶

הרב צבי יהודה הקפיד בכל ליל יום העצמאות לצאת עם תלמידיו לרחובות ירושלים, גם כאשר רגלו כאבה מאוד, לרקוד ולשוחח עם בני הנוער ותושבי העיר על מהות היום. הוא רקד שם בשמחה ובהתלהבות עצומה, למרות שהיה אחד הרבנים הבודדים שנראו בחוצות העיר, והישיבה היתה היחידה שנהגה כך. לאחר חצות, כאשר כל הרחובות היו שוממים, הרוקדים הגיעו עד בית הנשיא, כדי לבטא ביום זה את השילוב של תורה וממלכתיות. הרב צבי יהודה נהג לומר לתלמידיו, שתמהו, הרי הנשיא לא נמצא בביתו או שהוא ישן: "מה איכפת לי אם הוא ער או ישן, אנו נותנים כבוד למלכות שיש לנו נשיא", וביקש מהשומרים למסור לו את ברכתו וברכת הישיבה.⁷

לגבי חשיבות הריקודים ביום זה הוא הסביר לתלמידיו: ריקודים אלה הם הפגנה כלפי עולם ומלואו כי 'נצח ישראל לא ישקר', בין אם נטורי קרתא ירצו ובין אם לא ירצו.⁸ הרב סיפר לי, שנה אחת, כאשר הרב צבי יהודה רקד יחד אתו הוא אמר לו: "אני רואה את ריבונו של עולם".

בנאום קצר בן 13 דקות, בו הרב תמצת להפליא את משנת רבו, הוא הרגיש חובה להדגיש בפני הדור הצעיר, שלא הכיר אותו, דווקא את יחסו המיוחד ליום העצמאות:

6 הרב סיפר זאת בישיבת ההסדר 'אור עציון', באדר תשס"ב (2002), בהספד לרבו במלאת 20 שנה לפטירתו, ראו: חיים דרוקמן, 'רבנו', אורות עציון לג (תשס"ב), עמ' 19-20 [=בתוך: צבי שינובר (עורך), מתלמידי יותר מכולם: תלמידים מספרים על רבם הרב צבי יהודה קוק, מכון מופ"ת תשע"ג, עמ' 66].

7 שמחה רו ועוד (עורכים), משמיע ישועה: לדמותו של הרב צבי יהודה הכהן קוק, המרכז התורני אור עציון תש"ע, עמ' 280.

8 יוסף ברמסון (עורך), במערכה הציבורית, ירושלים תשמ"ו, עמ' נג.

מי שלא ראה את רבינו שמח ביום העצמאות לא ראה שמחה מימיו, ומי שראה אותה בשמחת יום העצמאות ושמע את דבריו, שנאמרו בהתרגשות רבה, לפעמים עד כדי בכי - הפנים את ערכה האדיר של מדינת ישראל. ממנו למדנו מה זאת מדינת ישראל, הן בתורתו שבכתב הן בתורתו שבעל פה.⁹

ללא ספק, השיחות שהרב שמע מהרב צבי יהודה בישיבה בלילות יום העצמאות, והריקודים אותו ברחובה של עיר, השפיעו רבות על עיצוב השקפת עולמו והתנהגותו הממלכתית ביום זה, בתפילה, בריקודים ובשמחה. הרב ראה בו יום חג קדוש, אותו הוא כינה לעיתים, בעל פה ובכתב, 'חג העצמאות' ולא 'יום העצמאות'.

הרב נהג לומר על רבו: "כל מה שיש בי - הוא ממנו". לדעתי, ההשפעה העצומה של הרב צבי יהודה על הרב, שהיה כל כך קרוב אליו, הן במישור הרוחני והן בצד המעשי, בלטה בתחום זה יותר מכל התחומים, ובו בא לידי ביטוי שיא משנתו הציונית-דתית.

ג. התפילה החגיגית והשמחה המיוחדת בישיבת 'אור עציון'

יום העצמאות היה אחד הימים המשמעותיים והמרוממים ביותר בשנה אצל הרב, ראו על פניו כמה הוא שמח ומאושר על הזכות לחגוג את יום חגה של מדינת העם היהודי. כך היה הדבר גם אצל תלמידי הישיבה התיכונית 'אור עציון' במרכז שפירא (הרב נתמנה לראש הישיבה בהמלצת הרב צבי יהודה קוק, באלול תשכ"ג, 1963), וכן בישיבת ההסדר שם.

הרב הקפיד מאוד על ההלכה, היה שמרן ונהג בכבוד במסורת הדורות. הוא שינה רק במקרים מיוחדים, ורק כאשר היו לו סימוכין וסיבה לכך. כתלמידו המובהק של הרב צבי יהודה קוק, נהג הרב בישיבתו כפי שרבו הנהיג בישיבת 'מרכז הרב'. אמנם לא בכל הוא נהג כמותו, אלא בכל נושא הוא בדק את המציאות והורה בדרך עצמאית משלו.

הרב צבי יהודה קבע נחרצות, שהרבנות הראשית, אותה ייסד אביו, הראי"ה קוק,¹⁰ היא הסמכות היחידה הרשאית לקבוע סדר תפילות ליום קדוש זה. לכן, מאחר והיא הורתה, שביום העצמאות יש לומר הלל רק ביום וללא ברכה, כך הוא הנהיג בישיבה, למרות שהוא סבר שיש לומר הלל בברכה. ההסבר שלו היה - התקנות שלה הן לכל הציבור,

9 הרב נשא נאום זה כשנה לפני פטירתו, בעצרת לכבוד שנת ה-40 לפטירת רבו, שהתקיימה בבנייני האומה ב"ד באדר א' תשפ"ב (2022).

10 על ייסוד הרבנות הראשית ע"י הראי"ה קוק וסמכותה, ראו במחקרי: "הרקע להקמת הרבנות הראשית: ארגונה, ביסוסה ופעילותה עד הקמת המדינה", יובל המאה של המזרחי, ירושלים תשס"ב, עמ' רסו-רפח. על יחסו של הרב צבי יהודה קוק אליה, ראו: הנ"ל, 'לקיומה של הרבנות הראשית', לנתיבות ישראל, א, ירושלים תשכ"ז, עמ' 234-237.

תקנה זו תלויה בהרגשתו של האדם, והואיל וחלק גדול מהציבור לא מאמין בגודל מעשה ה' המתגלה בהקמת מלכות ישראל, ולכן הוא מחוסר שמחה, אי אפשר לחייבו לומר ברכה על ההלל. יחידים שיש להם שמחה מיוחדת ביום זה, כגון: הקיבוץ הדתי, רשאים לברך, אך לגבי הישיבה: "אין אנו 'קלויז' של חוג מיוחד!"¹¹ גם הרב הנהיג כך בתחילה בישיבתו - אמירת הלל ביום ללא ברכה.

מפנה גדול וחשוב התרחש בשנת תשל"ד (1974). לקראת יום העצמאות פרסמה מועצת הרבנות הראשית בראשות הרב שלמה גורן (היה הרב הראשי בשנים תשל"ג-תשמ"ג, 1972-1983), את החלטתה: "יש מקום גדול לפי ההלכה לומר השנה (בשל הניצחון הגדול במלחמת יום הכיפורים, ש.כ.). הלל בברכה בליל וביום העצמאות".¹² היה כאן חידוש בכפלים, יש לומר הלל בברכה, וגם בליל החג. כאשר הרב צבי יהודה שמע על כך, ולאחר בירור אצל הרב גורן, הוא שמח מאוד, והורה לנהוג כך בישיבה, באותה שנה וגם בשנים הבאות, למרות שהיו רבנים שהתנגדו לכך. גם הרב, שנהג כרבו, על פי הפסקים וההוראות של הרבנות הראשית, שמח על החלטה זו. משנה זו החלו בישיבה לומר הלל בברכה בערב וביום.¹³ הרב היה ער לשוני בין העדות השונות לגבי

11 הרב צבי יהודה קוק, לעיל הערה 2, ב, עמ' קנד-קנה, קנו. וכך כתב הרב לתלמידו, ב' בניסן תשי"ז, כמענה לשאלותיו בהיותו בשליחות בארה"ב: "לסדרי ברכות של יום העצמאות, קיימת בתוקפה הוראת הרבנית הראשית, ביחס לקביעות סדר כללי ציבורי, אך מי שמברך בשלימות במסירות לבבו ואמיתת הרגשתו יש לו לסמוך, ואינה לבטלה, ואשרי חלקו. ביארתי זה אז בפרטיות גם בכתב, לפי דרישתו של עורך ה'זרעים', והודיעני כי מכיון שנתאחר יפרסם את זה ליום העצמאות הבא עלינו לטובה", [ואכן, הדברים הפרסמו ב'זרעים', קצא (אייר תשי"ז), עמ' ד, ו (=לנתיבות ישראל, שם, עמ' קנג-קנו)]. מכתב זה התפרסם לראשונה בערוץ 7, בד' באדר ב' תשפ"ד.

12 הצפה, ב' אייר תשל"ד. על פסקי הרב גורן לגבי יום זה, ראו במחקרי: לעיל הערה 1, עמ' 888-898; ובמאמרו: 'קריאת הלל בליל חג העצמאות', תורת השבת והמועד, ירושלים תשמ"ב, עמ' 419-431; 'יום העצמאות ויום ירושלים שחלים בשבת', שם, עמ' 432-446; 'יום העצמאות לאור ההלכה', תורת המועדים, ירושלים תשנ"ו, עמ' 610-641.

13 בישיבת 'מרכז הרב' המשיכו לומר הלל (ללא ברכה) בליל החג גם לאחר פטירת הרב צבי יהודה בשנת תשמ"ב (1982), משום כבודו של הרב גורן, אף על פי שהוא כבר לא היה רב ראשי. עם פטירתו בשנת תשנ"ה (1995), ההלל נאמר רק ביום, ראו במאמרי בשמעתין, לעיל הערה 2, עמ' 43-44. לעומת זאת, הרב המשיך באמירת הלל בברכה בערב וביום גם לאחר פטירת הרב גורן. הסברו היה: הרבנים הראשיים שבאו אחריו, הרב אברהם שפירא והרב מרדכי אליהו לא ביטלו זאת, אלא כתבו: "סדרי התפילה הידועים והמקובלים מדי שנה בשנה, יהיו כפי שנקבעו בעבר", הצפה, ב' אייר תשמ"ג. כלומר: כל אחד ימשיך במה שנהג בעבר, כך שמעתי מהרב עוזי בינפלד, חתן הרב וראש מדרשת אורות עציון.

אמירת ההלל, לכן הוא כתב,¹⁴ כנראה כתשובה לשאלת תלמידיו בני עדות המזרח, כך: וביחס להלל - ההלל ביום העצמאות הוא הלל שלם ולא הלל של מנהג כמו בר"ח. כך שאין שום הבדל בין אשכנזים לספרדים.

כעבור שנתיים או שלוש, הרב כתב את סדר התפילה בישיבתו בצורה מפורטת ביותר, על פיו נהגו בישיבה במשך שנים רבות (ראו נספח מס' 1).¹⁵ מה היו המקורות בהם נעזר הרב בעריכת סדר זה? השויתי נוסח זה עם הנוסח המפורט שפרסם הרב גורן באותה העת, המצוי ברשותי,¹⁶ ולהפתעתי התברר לי, שהנוסח של הרב מועתק ממילה במילה מהנוסח של הרב גורן, אך הרב לא קיבל אותו בשלמות. הרב הקפיד להוסיף בערב את הקטעים שהתקבלו בהסכמת הרבנות הראשית כבר לקראת יום העצמאות הראשון בשנת תש"ט (1949), שהיו מוכרים לציבור, (אותם הרב גורן השמיט), כגון: פרקי התהלים בהתחלה, הפסוקים מ'לכה דודי', אמירת 'שמע ישראל', ה' הוא הא-להים', הפסוקים מספר במדבר (י. ט-י) הנאמרים ע"י הש"ץ, תקיעה בשופר, 'הי רצון מלפניך ה' א-להינו' וכו', ו'שיר המעלות' (לגבי תפילת שחרית - ראו בהמשך).

לפחות בשני עניינים הרב נהג כמו ההנחיות של הרב הראשי ולא כפי שהנהיג רבו, הרב צבי יהודה קוק, בישיבתו. בנוסף להלל הרב הוסיף גם את ברכת שהחיינו בערב כפי שהורה הרב גורן כרב ראשי כתוספת להחלטת מועצת הרבנות הראשית.¹⁷ גם לגבי חתימת ברכת 'השכיבנו', הרב נהג כהנחיית הרב גורן, שהורה לסיים אותה: "הפורש

14 בכתב ידו על מודעה, ללא תאריך, שהתייחסה להיתר גילוח ביום העצמאות [ראו נספח מס' 3].

15 קיבלתי אותו מהרב יוסף כפיר, ראש הישיבה התיכונית אור עציון בשנים תשנ"ז-תשס"ח (1977-2008). נציין, שכרב של היישוב מרכז שפירא, הרב הורה שם לנהוג כנוסח התפילה שקבע בישיבה. את סדר התפילה שם קיבלתי מיעקב ספוקוויני, תושב המקום. בבתי כנסת רבים בארץ לא שינו את סדר התפילה בהתאם לסדרו של הרב גורן. רבנים רבים התנגדו להוספות שקבע הרב גורן, ביניהם היה רבו של הרב, הרב משה צבי נריה ראש ישיבות בני עקיבא, שפסק לומר את ההלל רק ביום וללא ברכה, והתנגד לברכת שהחיינו וקריאה בתורה, ראו בספרו: צניף מלוכה, כפר הראיה תשנ"ב [על סדרו של יום העצמאות, עמ' 106-107; 'חילופי מכתבים על עיצומו של יום העצמאות', עמ' 108-111; 'הלל על נס', עמ' 112-120]. התפרסם לראשונה בהצפה, בתאריך ד' אייר תשל"ו.

16 ראו את הסברו לכך: תורת המועדים, לעיל הערה 10, עמ' 634-641. בסדר התפילה של הישיבה [ראו נספח מס' 1] כתוב בלשון רבים: "מברכים ברכת שהחיינו", בפועל רק הרב, בהיותו החזן, בירך ברכה זו, לאחר הקטעים מ'לכה דודי', וכל הקהל יצא ידי חובה בעניית אמן. הוא בירך ברכה זו בהתרגשות רבה, על עצם היום, לכן הוא לא ראה צורך ללבוש בגד חדש כדי לברך עליו מחשש ברכה לבטלה, כפי שיש הנוהגים כך.

סוכת שלום" וכו', כמו בשבת וחג (במקומות מעטים נוהגים כך!)¹⁸.

לא בכל עניין נהג הרב כמו ההוראות של הרב גורן, למרות היותו הרב הראשי. לדוגמה: כאשר יום העצמאות הוקדם מיום ו' ליום ה', כדי למנוע חילול שבת, הרב גורן הורה שלא לומר תחנון ביום ו' והתיר להתגלח בו, כי זהו התאריך המקורי וקדושת היום נשארה בו,¹⁹ ואילו הרב הורה, במשך שנים רבות, לומר תחנון, כי היום הוקדם עם כל ההלכות והמנהגים הקשורים בו, לכן רק אותו יש לציין.²⁰

הרב דאג שהאווירה בישיבה תהיה כשל חג ממש. בית המדרש של הישיבה התיכונית קושט בדגלוני ישראל, והתלמידים הופיעו בבגדי חג. תפילת מנחה החלה תמיד בשעה שבע, ולא אמרו בה 'תחנון' כבערב חג. עם סיומה פרצו התלמידים בריקודים ושירה כשלושת רבעי שעה. לאחר מכן הרב נתן שיחה, שארכה כ-30 עד 40 דקות, על מהות וגדולת היום והחובה לשמוח בו. לרוב, הרב דיבר על המהפך הגדול שארע לעם ישראל עם קבלת המתנה האלוקית, מדינת ישראל, שבהקמתה הניסית היה קידוש השם גדול שאין כמותו לעיני כל העמים. מדינה עצמאית וצבא יהודי, אמר הרב, זה לא דבר מובן

18 תחומין, ט (תשמ"ח), עמ' 301-304. על חריגה נוספת ממה שהנהיג הרב צבי יהודה קוק בישיבתו, אמירת סליחות בשני קמא, ראו להלן סע' 5/ז.

19 הצפה, ג' אייר תשל"ח. מסיבה זו גם במקרה שה' באייר חל בשבת והחג הוקדם ליום ה' ההנחיות שלהם היו שונות, וראה באריכות במחקרי: לעיל הערה 1, עמ' 897-900.

20 שבת בשבתו, ד' אייר תשע"ה. אמנם בשנים המאוחרות הרב הורה שלא לומר תחנון [ראו נספח מס' 6]. מהרב אלישיב הכהן, חתן הרב ונשיא ישיבת בנ"ע בית שמואל בחדרה, שמעתי את הסברו של הרב לכך: בשנים הראשונות כאשר ה' באייר חל ביום ו' או בשבת, ומחשש לחילול שבת יום העצמאות הוקדם ליום ה', בכך היה קידוש השם גדול - מדינת ישראל לא מחללת שבת! (כדברי רבו, הרב צבי יהודה קוק). גם התפילות, ובמיוחד ההלל הנותן ליום את תוכנו האמיתי, נאמרו בליל וביום ה', כדי שכל העם, דתיים ולא דתיים, יחגגו יחד באותו היום. לאחר שנים, כאשר כבר היה ברור לכולם שהיום הוקדם עם כל המשתמע מכך, יש מקום שלא לומר תחנון בתאריך המקורי, ה' באייר, בשל קדושת היום שלא זוה ממקומה. מהרב ברוך הרניק ראש ישיבת 'תורת עציון' שמעתי, שבשנת תשע"ט (2019), כאשר יום העצמאות הוקדם מיום ו' ליום ה', הרב, שהתפלל במרכז שפירא, הורה לא לומר תחנון ביום ו' כמוסבר לעיל. לעומת זאת, בשנת תשפ"א (2021), בה יום העצמאות חל בשבת והוקדם ליום ה', הרב הורה במניין שהתקיים בביתו בתפילת מנחה, לומר 'צדקת צדק' [וכנראה גם 'אב הרחמים' במוסף, ש.כ.]. עוד הוסיף לי הרב הרניק, שכאשר הוא רצה להתפלל במניין של חרדים האומרים תחנון ביום העצמאות, הרב הורה לו לצאת החוצה בעת אמירת התחנון. ועוד סיפר לי, שכאשר חמותו ישבה שבעה ביום העצמאות, הרב הורה להם לא ללכת לבית הכנסת אלא לקיים מניין בבית, והמתפללים יאמרו את ההלל אך האבלים לא. הוא לא התיר להם שירה בסעודה.

מאליו. כולכם נולדתם לתוך המדינה, לכן קשה לכם להודות לקב"ה ולשמוח כמוני שניצלתי מהשואה. אתם נמצאים כאילו בתוך חלום, לכן אתם לא רואים את המציאות הניסית המתגלה בתוך הטבע. צריך לפקוח את העיניים ולראות כיצד חזון הנביאים הולך ומתגשם, תהליך הגאולה הולך ומתפתח, והסימנים לכך מופיעים ממש לנגד עינינו. למרות המלחמות והקשיים, אסור להישבר מנפילות ולא להתייאש. יש לראות את הטוב שבמדינה, ויש לפעול לקידומו והרחבתו. על כל הנ"ל יש להודות, להלל ולשמוח ביום הגדול הזה. דברים מרוממים אלו תרמו רבות לאווירה המיוחדת בתפילה.

בתפילת הערבית החגיגית השתתפו כל תלמידי המוסדות שהרב הקים. תלמידים מהישיבה התיכונית, משיבת ההסדר (אותה הוא הקים בר"ח אלול תשל"ז, 1977, ועמד בראשה. הם תרמו רבות לאווירה הרצינית ולשמחה הגדולה), משיבת 'תורת עציון', מהפנימייה הצבאית, ממכינת 'אור מאופיר', בנות ממדרשת 'אורות עציון', בוגרים ואורחים רבים מכל רחבי הארץ. התפילה היתה מרוממת ביותר. הרב היה החזן, הוא הוביל את כל התפילה בחרדת קודש כמו בתפילתו בימים הנוראים, גם המנגינה של התפילה והקדישים היו בהתאם לכך. התפילה לוותה בשירה ובריקודים, הרב רקד עם התלמידים, גם בשנים שרגלו כאבה מאוד (כך נהג גם רבו, הרב צבי יהודה קוק). ביום העצמאות האחרון בחייו, הוא ישב בכסא גלגלים והתלמידים רקדו סביבו.

הקטע המרגש והמשמעותי ביותר היה, הריקוד והשירה האדירה בפסוק "מן המיצר" הנאמר בהלל, הם נמשכו למעלה מ-10 דקות, בהתלהבות גדולה, כאשר הרב עוצם את עיניו, מרים את ידיו ומעודד את התלמידים להגביר את השירה. כניצול שואה הוא חש והבין היטב פסוק זה. התפילה בערב נמשכה כשעה וחצי(!). מי שלא ראה את השמחה של הרב ותלמידיו בתפילה בליל החג, לא ראה שמחה בתפילת יום העצמאות מימיו.²¹

לאחר התפילה התקיימה סעודה חגיגית, בשרית, כיאה לחג. היא נחשבה בעיני הרב כסעודת מצווה, משפחתו השתתפה בה וגם אורחים. בכל שנה הוא הזמין איש ציבור שיספר על אחת ממלחמות ישראל, לכן, היא הסתיימה בשעה מאוחרת מאוד. לעיתים תזמורת הנעימה את הערב. היו שנים שגם תלמידי ישיבת ההסדר השתתפו בה למרות הצפיפות הרבה.

הרב התפלל בישיבה גם בתפילת השחרית החגיגית. המיוחד בה - 'פסוקי דזמרה' כמו בהושענא רבה (עד 'ברוך שאמר' כמו בשבת, אומרים 'למנצח', המשך מ'זמור לתודה' עד 'נשמת' כביום חול. מ'שתבח' בניגון של חג), לאחר ההלל בברכה, קריאה בתורה ללא עולים וללא ברכות, בסוף פרשת עקב (דברים יא, כב-כה), ובימי שני וחמישי קריאה

21 את התפילה השמחה והמרגשת ניתן לראות במספר סרטים ב'וטיוב'.

בפרשת השבוע כרגיל, לא אומרים 'למנצח' (ראו נספח מס' 1). הרב הנהיג קריאה בתורה למרות שרבו, הרב צבי יהודה קוק, לא הנהיג זאת בישיבת 'מרכז הרב', ולמרות שהיו רבנים שהתנגדו לכך.

הרב הקפיד מאוד לא לשחרר תלמידים לביתם לחג, כי רק כך הוא העביר לתלמידיו את משנתו ביחס למדינה וליום חגה. רק לאחר שנים, אלו שסורבו הבינו עד כמה הרב צדק. הרב דאג שביום תהיה תכנית מיוחדת בישיבה. היו שנים בהן התקיים יום עיון - שיעורים מיוחדים בענייני היום, והיו שנים בהן התלמידים יצאו לטיול בעקבות לוחמים (כמו גוש עציון), למחנות צה"ל (כמו בסיס חיל האוויר בתל-נוף), להתיישבות החדשה (כמו הנחת אבן פינה בתפוח), צעדות גוש אמונים, וכדומה. רק לאחר מכן התלמידים שוחררו לביתם, והם שבו לישיבה למחרת. הורים משיבות רבות לחצו על 'מרכז ישיבות בני עקיבא' (החל משנת תשנ"ו, 1996, הרב היה היו"ר שלו), שיתן הוראה לראשי הישיבות לשחרר את התלמידים לחג. הרב נהג כהחלטת ה'מרכז', ושחרר את התלמידים כבר בערב לאחר התפילה (ארוחת ערב הם אכלו לפני תפילת מנחה). הוא דאג, שאוטובוסים מיוחדים יסיעו את התלמידים למקומות מרכזיים בארץ.²²

הרב היה צריך לחלק את זמנו ביום העצמאות בין ביתו (שקושט כראוי ע"י ילדיו), הישיבה התיכונית וישיבת ההסדר, שגם בה הורגשה אווירה מיוחדת. ביום הזיכרון לחללי צה"ל נתלתה בישיבת ההסדר מודעה מטעם הרב, בה הובאו מקורות ונימוקים להיתר להסתפר ולהתגלח לכבוד החג (ראו להלן סע' ה). לאחר תפילת ערבית חגיגית ושמחה במיוחד בישיבה התיכונית (כנזכר לעיל), תלמידי הישיבה נסעו לשמוח עם 'עמך ישראל' ברחובות של עיר, בבמה של הדתיים, בקרית מלאכי, ברחובות או באשקלון, כפי שהרב חינך אותם, כהדרת רבו הרב צבי יהודה קוק, להיות מעורים בחיי העם, להשתתף עמו ברגעי שמחה וכאב, ולתרום לו כנדרש. בשעה מאוחרת, לאחר הסעודה החגיגית בישיבה התיכונית, הרב נהג להגיע לבמה בקרית מלאכי, הוא דיבר על גדולת היום ורקד עם ההמונים. תפילת שחרית היתה בנוסח דומה למה שהרב הנהיג בישיבה התיכונית.²³ בצהריים התקיימה סעודה חגיגית, אותה הרב ראה כסעודת

22 את הפרטים על התפילה המרוממת ועל האופי המיוחד של יום זה בישיבה, שמעתי מאחי הרב קלמן כ"ץ, ר"מ ותיק בישיבה התיכונית. אציין, שלמדתי בישיבה התיכונית במחזור ט', בשנים תשכ"ט-תשל"ב (1969-1972), אך לא זכורה לי אווירה כזו ביום זה. מסתבר, שהפסיקה לומר הלל בברכה וברכת שהחיינו בערב, השיחות על מהות היום לפני התפילה והצטרפות תלמידי ישיבת ההסדר, הם שתרמו לכך.

23 בנוסח התפילה שהרב פרסם שם, ללא תאריך, יש שינויים קלים מהנוסח המקורי (ראו נספח מס' 1), כגון: בערבית נוסף 'ה' מלך' וכו', 'מי שעשה נסים לאבותינו', 'שיר המעלות' במנגינת 'התקוה'. בשחרית: כתוב רק: "בשני וחמישי (מילים אלו נוספו בכתב יד) מוציאים ס"ת

מצווה, בה נאמרו דברי תורה, אך הרב לא דיבר. לאחר הסעודה התקיים בבית המדרש שיעור בענייני דיומא מפי אחד מגדולי רבני הציונות הדתית, כמו: הרב שלמה גורן, הרב שאול ישראלי, הרב יעקב אריאל ועוד, שהוזמנו על ידי הרב. לאחר מכן התלמידים יצאו לטייל ברחבי הארץ כדי להתקשר לארץ ישראל, כדברי הרב - זו המצווה של היום. לעיתים הרב השתתף בטיול, והקפיד תמיד להגיע למקום בו נעשה ה'מנגל', בהבינו שהשתתפותו תבהיר לתלמידים, שיש ערך גם למנהג שהשתרש בציבור אם נוהגים בו כראוי.²⁴

ד. שמחה ביום העצמאות גם בתקופות קשות

הרב התגלה במלוא גדולתו, כמחנך וכמנהיג של הציונות הדתית, דווקא בשתי תקופות קשות ביותר שהיא עברה.

בכ"ז באדר תשל"ט (1979) נחתם על מדשאות הבית הלבן הסכם השלום עם מצרים, בו נקבע שעל ישראל לפנות את כל סיני. בסוכות תשמ"ב (1981) לקראת פינוי חבל ימית, הרב ירד עם משפחתו לימית בניסיון לעצור את הנסיגה מסיני. הוא ואשתו המשיכו לנסוע משם לעבודתם, תלמידיו הצטרפו אליו בחודש ניסן. הרב היה מהרבנים הבולטים והמשפיעים ביותר במקום (הייתי שם וראיתי זאת). בעת פינוי ימית, הוא הורה לתלמידיו ולמתבצרים בבתיים ועל הגגות, שלא להרים יד על חיילי צה"ל. ימית פונתה לאחר מאבק קשה נגד חיילי צה"ל. השבר האמוני בציבור הדתי-לאומי, ביחס למדינה, לראשיה ולצה"ל, היה גדול. נקודת המבחן הגיעה מיד. שבוע לאחר הפינוי, חגג עם ישראל את יום העצמאות. הרב חש היטב את השבר הגדול, וידע על ההתלבטות של רבים - האם לומר הלל ביום זה, והאם להמשיך לומר את 'התפילה לשלום המדינה'. כמו בכל שנה, למרות הכאב והכעס על ראשי המדינה, הוא לא זז ממשנתו וחגג את היום ללא כל שינוי, בהסבירו - חובת ההודיה לקב"ה על תקומת מדינת ישראל, שקמה בנס גלוי והיה בכך קידוש שם שמים שאין כדוגמתו, לא תלויה בהרגשות אישיות או במצב הרוח הלאומי, ולא ברמה הדתית של תושביה. באותה שנה, בליל החג, הרב נתן שיחה מיוחדת בישיבת ההסדר. הוא דיבר על גדולת היום וקדושתו למרות כל המשברים והנסיגות, ועל הצורך לגדול ולהתרומם מתוך המשבר יחד עם עם ישראל ומדינת ישראל. באותו ערב התלמידים למדו ממנו מהי התגברות של כוחות הנפש.²⁵ לא היה אחד שידע לעשות זאת כמוהו.

וקוראים בפרשת השבוע כרגיל", אין אזכרה לחללי צה"ל והמחתרות (ראו נספח מס' 2).
ואכן, מאחי שמעתי, שמזה שנים בישיבה לא קוראים בתורה בסוף פרשת עקב.

24 את הפרטים הנ"ל מסר לי הרב דני אלינר, ר"מ בישיבה.

25 אלישיב רייכנר, לעיל הערה 3, עמ' 152-153.

סיפור זה חוזר על עצמו פעם נוספת לקראת הגירוש מגוש קטיף. באייר תשס"ה (2005), מספר חודשים לפני הגירוש (שהחל ב' באב), המתח ב'גוש' הלך וגבר. התושבים התלבטו כיצד לנהוג - האם להתפנות כדרישת הממשלה ולקבל את הפיצויים, או להישאר עד הסוף. התעוררו לא מעט שאלות באמונה. רבים מהתושבים וגם מהציבור הדתי-לאומי ברחבי הארץ, התלבטו קשות - האם לומר הלל ביום העצמאות הקרב ובא, על הקמת המדינה שראשיה מתכוננים לעקור ישובים פורחים, והאם להמשיך לומר את 'התפילה לשלום המדינה'. הרב נשאר ממלכתי. הרב השתתף יחד עם הרב יעקב אריאל, הרב הראשי של רמת גן, הרב שלמה אבינר, ראש ישיבת עטרת כהנים ורב היישוב בית אל א', והרב אהרון ליכטנשטיין, ראש ישיבת הר עציון, בפרסום 'גילוי דעת', בו הם הבהירו לציבור המבולבל - מעשי הממשלה השליליים לא צריכים לשנות את היחס למדינה שהיא מתנה אלוקית:

עם כל הכאב שאנו חשים על דרכה של המדינה, אנו חוגגים את האור ואת הטוב שבה... ביום העצמאות זה נמשיך ונודה לריבוננו של עולם על החדש שגמל עמנו, וכן נקדיש תשומת לב מיוחדת לבירור היעוד של מדינה זו והדרכים בהן אנו יכולים להשפיע על דרכה וקירובה לדמותה הראויה.²⁶

הרב לא הסתפק בכך. בהסכמתו, לראשונה התפרסמה חוברת,²⁷ בה נדפסו ארבעה ממאמריו החשובים על המשמעות הדתית של תקומת מדינת ישראל ויום העצמאות, כ"תשובה למבוכה לשאלות ולתהיות שהתעוררו השנה ביחס לחגיגת יום העצמאות נוכח המצב הקשה והמיוחד בו אנו נתונים". היתה בכך תרומה גדולה למחנכים, להורים וגם לתלמידים. הרב ידע עד כמה תושבי ה'גוש' זקוקים לעידוד וחיזוק. ביום העצמאות לאחר תפילת שחרית, הוא יצא עם תלמידי ישיבת ההסדר לטיול ב'גוש' כדי להיפגש עם התושבים ולעודדם.

לאחר הגירוש היתה תחושה קשה מאוד, כאילו הכל בנסיגה מ"ראשית צמיחת גאולתנו". רבים תמהו, האם זו "מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם" (כדברי הראי"ה קוק

26 מעט מן האור, פרשת קדושים, ד' אייר תשס"ה; לעיל הערה 3, עמ' 227-228.

27 "זה היום עשה ד'!": בירורי דברים ביחס לתקומת מדינת ישראל ולמצות ההודיה לד' בחגיגת יום העצמאות, מתוך שיעורי... הרב חיים דרוקמן, בני עקיבא מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל, ניסן תשס"ו. מאמרים אלו התפרסמו בחוברת נוספת, בהוצאת המכון התורני אור עציון באותו החודש, בה נוסף מאמר - 'ערכו של הצבא בישראל', וזאת, כדי למנוע מהנוער הדתי לסרב להתגייס לצה"ל שהיה אחראי על הגירוש מגוש קטיף (כעבור זמן כל המאמרים הללו נדפסו בספריו). נציין, שהרב היה נוכח בפניו של היישוב האחרון בגוש קטיף, נצרים, בתאריך י"ז באב תשס"ה. הייתי שם, ראיתי את כאבו הגדול, וכיצד הוא עודד וחיזק את התושבים ברגעים הקשים ביותר שלהם, תוך אמונה ויקדת - "אנחנו עוד נחזור לכאן!".

בספר אורות, עמ' קס). השבר האמוני בלט בעיקר אצל בני הנוער. היו שסירבו לחוג את יום העצמאות, או לומר הלל בו, היו שהכניסו שינויים ב'תפילה לשלום המדינה' או שסירבו לומר אותה. היה צורך לעודד ולחזק את הציבור הדתי-לאומי, ולחזור ולהעמיק בערכים התורניים של הציונות הדתית.²⁸ הרב עשה זאת. הרב התנגד להכנסת שינויים בתפילה זו (נימוקים לכך, ראו להלן אות ז, סעיף 7), את חג העצמאות הוא חגג כרגיל עם כאב גדול בלב. בליל יום העצמאות הראשון לאחר הגירוש, בשנת תשס"ו (2006), בפתיחת דבריו לפני התפילה החגיגית בישיבה, אמר הרב בכאב: אם היינו מאבדים את רצועת עזה במלחמה - היתה לי קושיה על הקב"ה, אך כעת, שאיבדנו אותה במו ידינו, הטרוניה היא אך ורק עלינו, כי אנחנו נתנו לערבים שטחים מהמתנה האלוקית שקיבלנו מבורא העולם.²⁹

ה. תספורת וגילוח ביום העצמאות

אחד הנושאים בענייני יום העצמאות בו רבו הוויכוחים, היה - האם מותר להסתפר ולהתגלח ביום העצמאות, החל בתוך ימי ספירת העומר בהם נהוג שלא להסתפר ולהתגלח. רבים בציבור הדתי לא התגלחו, כפסק הרבנות הראשית.³⁰ דבר זה הפריע מאוד לרב, כי היתה בכך פגיעה בתחושה החגיגית ובגדולת היום. בכ"ו בניסן תשי"ב (1952), כחבר ההנהלה הארצית של בני עקיבא (הוא היה חבר בה עד יום פטירתו!), שלח הרב שאלה דחופה לרבנות הראשית, בראשה עמדו באותה העת הרב יצחק אייזיק הרצוג והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל - האם מותר להתגלח ביום העצמאות? המזכיר הראשי של הרבנות השיב לו בכ"ח בניסן: "מטעמי הלכה, לא הותרו בחג העצמאות מכל הדברים האסורים בימי הספירה כי אם תזמורת בלבד!" [ראו נספח מס' 4].³¹

הרב לא הסתפק בכך, הוא שלח למספר רבנים את השאלה - מה המשמעות הדתית של יום העצמאות, והאם מותר להתגלח בו? הרב צבי יהודה קוק, שהתמנה באותה שנה לראש ישיבת 'מרכז הרב', ענה לו בדברי חיבה והערכה, ורמז לו שלדעתו ראוי להתגלח לכבוד החג אך הוא אינו פוסק הלכה. מהרב נתן צבי פרידמן, רב שכונת ה' בבני-ברק, חבר ועדת החינוך של הרבנות הראשית וחבר המזכירות של חבר הרבנים של הפועל המזרחי, קיבל הרב תשובה הלכתית עם מקורות ופסק שמותר להתגלח,

28 ראו: ענת רוט, "משבר הממלכתיות - תכנית ההתנתקות וההתמודדות עם משבר האמונה שיצרה", ספר עמדות, ו, מכללת אורות ישראל תשע"ד, עמ' 189-314.

29 כך שמעתי מהרב עוזי ביננפלד, חתן הרב וראש מדרשת אורות עציון.

30 ראו במחקרי: לעיל הערה 1, עמ' 877-880.

31 את השאלה והתשובה מצאתי בארכיון הרבנות הראשית בהיכל שלמה, הן מתפרסמות כאן לראשונה.

בתוספת הערה, שכדאי שהרבנות הראשית היא זו שתתיר את הגילוח. הרב ביקש ממנו רשות לפרסם זאת, והוא סירב בנימוק שאינו רב עיר. לשאלה נוספת שהרב כתב לרבנות הראשית, הוא קיבל תשובה - שהיא אינה נזקקת לשאלות של יחידים, ועליו לפנות לרב העיר בה הוא מתגורר. ואכן, הרב שלח את הפסק של הרב פרידמן עם המקורות, אך ללא הזכרת שם הרב, לרב איסר יהודה אונטרמן, רבה הראשי של תל אביב-יפו וחבר מועצת הרבנות הראשית. הוא סמך את ידיו על פסק זה, באומרו: "הדברים נכונים וצודקים מאוד". רק אז, שלח הרב חוזר לכל סניפי בני עקיבא בארץ, בו הוא קרא לחברים להתגלח לכבוד יום העצמאות, תוך הדגשה שההיתר הוא על דעת רבה הראשי של תל-אביב.³²

הרב הסתמך על פוסק גדול נוסף. בסיום סדר התפילה המיוחד שהרב ערך לכבוד החג (כנזכר לעיל), היה כתוב: "בהתאם לפסק הלכה שנקבע בזמנו בהסכמת הרב הראשי של ע"ה"ק ירושלים, הגאון המנוח הרב ר' צבי פסח פרנק זצ"ל, מותר לספר את הזקן ביום העצמאות". פסק זה לקוח מההודעה של הרב גורן [ראו נספח מס' 1].³³ במשך שנים, המנהל המיתולוגי של הישיבה התיכונית, חיים בר-ישע, תלה מודעה על לוח המודעות מול חדר האוכל, בה נכתב, שמותר להתגלח לכבוד יום העצמאות, בבחינת "הכרת פניהם ענתה במ".³⁴ מציטוט פסוק זה, אני מסיק שהרב הוא זה שנסח אותה, כי בפסוק זה השתמש גם רבו, הרב צבי יהודה קוק.³⁵

32 אלישיב רייכנר, לעיל הערה 3, עמ' 70-71. הרב הבטיח להראות לי את מכתבו החשוב של הרב פרידמן ואת החוזר ששלח לסניפי בני עקיבא, לצערי עד היום לא הצלחתי למצוא אותם, חבל על דאבדין. על תשובתו של הרב צבי יהודה קוק לשאלה נוספת של ההנהלה הארצית של בני עקיבא, לגבי אמירת סליחות ביום העצמאות, ראו: זרעים, קצא (אייר תשי"ז), עמ' ד, ו [=לנתיבות ישראל, ב, ירושלים תשל"ט, עמ' קנג-קנו].

33 המקור להיתר זה הוא הרב שלמה גורן. בעת היותו הרב הראשי לצה"ל, הוא פרסם אותו כבר בשנת תש"ט (1949), והכניסו בפקודות מטכ"ל מס' 340207 סע' 2. גם כרב ראשי, במודעות שהוא פרסם על סדר התפילות ביום העצמאות, משנת תשל"ו (1976), תמיד הוא סיים בהיתר של הרב פרנק. לראשונה התפרסמו הדברים בהצפה, בתאריך ד' אייר תשל"ו. נציין, שגם הראשון לציון הרב יצחק נסים, פסק שמותר להתגלח ביום העצמאות, היתר זה התפרסם לראשונה בשנת תשי"ח (1958), ראו: עלי עשור, ירושלים תשי"ח, עמ' טז-כא; שו"ת יין הטוב, ירושלים תשל"ט, ב, סי' יא. מקורות אלו בוודאי היו לעיני הרב.

34 כך שמעתי מאחי הרב קלמן כ"ץ, ר"מ בישיבה.

35 ממו"ר הרב בנימין איזנר שמעתי את הרקע לכך. במוצאי שבת פרשת אמור תשכ"ז (1967), לאחר השיעור בפרשת השבוע, הרב צבי יהודה אמר להם: "ביום שני יהיה מבחן על הפנים!". ואכן, כאשר הוא נכנס לבית המדרש בליל החג וראה תלמידים שלא התגלחו, הוא פנה

גם בישיבה ההסדר נתלתה מודעה מטעם הרב, בה הובאו מקורות ונימוקים להיתר להסתפר ולהתגלח לכבוד יום העצמאות [ראו להלן אות ז, סעיף 4; וכן נספח מס' 3], ההיתר הוא מחצות בערב החג [ראו נספח מס' 6]. כנראה שתלמידים שאלו אותו על כך.

ו. מצעד צה"ל

בשנים הראשונות של המדינה התקיים ביום העצמאות מצעד צה"ל, בכל שנה בעיר אחרת. המצעד נתן גאווה לאזרחים, בראותם את התפתחות הצבא של המדינה הצעירה.

לקראת שנת ה-30 למדינה, הציעה הממשלה לחזור ולקיים את מצעד צה"ל לכבוד תאריך חגיגי זה.³⁶ בה' בחשון תשל"ח (1977), התקיים בכנסת ויכוח נוקב ביחס להצעה זו. הרב השתתף בוויכוח, בו הוא השמיע קול ייחודי שכנראה מעולם לא נשמע בכנסת. בנאומו,³⁷ הוא עמד על חשיבות המצעד. גם בנושא זה ניכרת השפעתו הגדולה של רבו, הרב צבי יהודה קוק, שהקפיד לחזות במצעד, ובעמידה, וקרא לתלמידיו לנהוג כמוהו. הנימוקים דומים.³⁸ וכך אמר:

אין לך ערך מקודש מהצלת עם ישראל, מעמידה נגד אויבי ישראל שרוצים להשמידו. ועל כן גם הטנקים והאווירונים וכל כלי הנשק, שמשמשים לכך, גם להם יש ערך, הם תשמישי קדושה.

הרב הוסיף, שביום העצמאות יש להרים על נס את נשקנו הטהור, אין בעולם צבא יותר טהור מצה"ל. יש להתגאות בגבורת צה"ל השומר על חיי העם, ולהבליט את נשק השלום שלנו השומר על עצם קיומנו. מצעד, דווקא בבירתנו הנצחית, יוסיף לעם שמחה וזקיפות קומה, ויכריז מול כל העולם על ריבונותנו האמיתית [ראו נספח מס' 5]. הכנסת דחתה את הצעת הממשלה.

אליהם: "הכרת פניכם ענתה בכם, גם בתוכנו יש מפקפקים באמונה, עד מתי תהיו פוסחים על שני הסעיפים? כשיש אמונה - יש שמחה, וכשיש שמחה - אין ספקות בהלכה!".

36 מצעד צה"ל ביום העצמאות ה-25 (תשל"ג, 1973), נערך בירושלים לאחר הפסקה בת חמש שנים, הוא היה המצעד האחרון.

37 היה זה נאומו הראשון מאז נבחר לכנסת מטעם המפד"ל (בכ"ט באייר תשל"ז, 1977). הוא נדפס בדברי הכנסת, תשל"ח, חוברת א' עמ' 6.

38 כך אמר הרב צבי יהודה קוק: "כל כלי הנשק למיניהם, מתוצרתנו ומתוצרם של גויים, כל מה ששייך ליום הזה של קימום מלכות ישראל - הכל הוא קדוש!". ראו: לעיל הערה 2, ב, עמ' קנח; משמיע ישועה, לעיל הערה 2, עמ' 282-283.

ז. ממשנתו - תשובות לשאלות תלמידים

משנתו של הרב היתה סדורה וערוכה היטב. בקיאותו הנפלאה אפשרה לו לבססה על המקורות בתנ"ך, חז"ל, ראשונים ואחרונים. עיקרי משנתו מבוססים על דברים ששמע מפי רבו הרב צבי יהודה קוק. הרב הפיץ משנה זו ללא לאות, בגאון ובאמונה בצדקת הדרך, בכתב ובעל פה, בהרצאותיו בכל רחבי הארץ, בישיבות, אולפנות, בהתיישבות העובדת, מול לא דתיים וגם מול חרדים שהתנגדו לה מאוד. בתחילה הרב העביר שיעורים על מהות היום בישיבה, וכן לפני התפילה החגיגית בערב החג. לאחר מכן, על פי בקשת תלמידיו הרבים, הוא כתב וערך אותם, בסגנון המיוחד שלו, כדי לפרסמם בספר עבור הציבור הרחב. בשל אופיו של מאמר זה, נביא רק את עיקרי משנתו ללא המקורות הנ"ל, וזאת מתוך תשובות שהרב, כמחנך גדול הקשוב לבעיות הדור, השיב לשאלות תלמידיו הרבים [ראו גם נספח מס' 6].³⁹

1. מה צריך להיות היחס האמיתי שלנו ליום העצמאות?

רב חשוב מהציבור החרדי אמר לי בהתפעלות: בשנים האחרונות, בכל מקום שאליו הוא פונה, יום העצמאות מוקדש ללימוד תורה. אך האמת, שליום העצמאות יש ערך מיוחד, לא מפני שהוא יום שמקדישים אותו ללימוד תורה, אלא מפני שהקב"ה זיכה אותנו בעצמאות עם כל ההשלכות שיש בכך.⁴⁰ כל יום בו לומדים תורה יש לו ערך אדיר, זה אמור בכל יום רגיל. אך הערך האדיר של יום העצמאות נובע מכך, שיש ביכולתנו לקיים את מצוות ישוב ארץ ישראל בשלמותה, כפי שנאמר: "והורשתם את הארץ וישבתם בה" (במדבר לה, נב) - "שלא נעזבה ביד זולתינו מן האומות" (השגות הרמב"ן לספר המצות, שכחת העשין ד). המרכיב הראשון של מצווה זו הוא - שעם ישראל ישלוט בארצו, זה מדינה, זה עצמאות.

בשולחן ערוך (או"ח תקסא, א) נפסק: הרואה ערי יהודה בחורבן - חייב לקרוע קריעה. הסביר הבית יוסף (שם), ש'בחורבן' הכוונה - שגויים שולטים עליה. יוצא מכאן, שעד ה' באייר תש"ח, בו הוקמה המדינה, ארץ ישראל היתה בחורבנה, כי גויים שלטו בה,

39 תשובות אלו מתפרסמות כאן לראשונה, הם ניתנו לי ע"י עומר פדור, עורך כתבי הרב, על כך נתונה לו תודתי העמוקה. קיצרתי את התשובות, מעט ערכתי אותן, והוספתי הפניות למאמרים ולספרי הרב, בהם ניתן לראות את המקורות ולהעמיק בהם.

40 מהרב ברוך הרניק, ראש ישיבת 'תורת עציון', שמעתי: בקהילה החרדית באחוזות אתרוג' שליד מרכז שפירא, עמד להתקיים ביום העצמאות 'יום שכולו תורה' בנושא - הברכות. הוא התבקש להעביר שם שיעור. לשאלתו את הרב - האם להשתתף בו, הרב השיב לו: יום העצמאות לא נועד לבירור מה מברכים על במבה, יש לעסוק במעלת היום. ואכן, הוא לא השתתף.

גם היכן שישבו יהודים. ומה' באייר - ארץ ישראל בשליטת ישראל.⁴¹

2. למה עלינו לומר הלל ביום העצמאות? והאם יש הבדל בכך בין אשכנזים לספרדים?

הגמרא במסכת מגילה (יד, א) עוסקת ביסוד ההלכתי של קביעת ימי הפורים כימי חג. רבי יהושע בן קורחה מסביר, שיסוד זה נלמד בקל וחומר מפסח: "ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?!". אם בפסח אנו חוגגים את שחרור עם ישראל מעבדות לחירות, קל וחומר שיש לחגוג את פורים, בו היתה הצלה גדולה יותר - ממיתה לחיים!

בעקבות גמרא זו פסק החת"ם סופר (שו"ת חת"ס או"ח, רח; יו"ד, רלג), כי קביעת פורים ליום חג היא מדאורייתא, מכיון שהחג נקבע על יסוד לימוד של קל וחומר, שהוא המידה היסודית ביותר בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. אמנם את מצוות ימי הפורים קבעו חכמים, אך עצם החג הוא חיוב מהתורה, ומי שאינו חוגג יום זה בשום צורה שהיא עובר על חיוב מדאורייתא, ומי שחוגג, אך לא כמו שציוו חכמים, מבטל מצוות דרבנן.

הרב יהודה לייב הכהן מימון, שר הדתות הראשון של מדינת ישראל, שאל את הרב משולם ראטה, שהיה גאון עולם - מהי עמדת ההלכה בנוגע לקביעת יום העצמאות כיום חג, ואמירת הלל וברכת שהחיינו ביום זה. בתשובתו (שו"ת קול מבשר, חלק א, כא), דן הרב ראטה באריכות וביסודיות בשאלות אלו, והסיק שיש לקבוע את יום העצמאות ליום חג, שכן, יש בהקמת מדינת ישראל - גם שחרור משעבוד לחירות כמו בפסח, וגם הצלה ממיתה לחיים, כמו בפורים!

צריך להודות לה' על כל דבר, קל וחומר כשמדובר בהצלה ממוות לחיים! היישוב היהודי בארץ ישראל ניצל במלחמת השחרור. הערבים הודיעו שאם נכריז על מדינה יהודית בארץ ישראל - הם יחסלו אותנו תוך שבוע ויזרקו אותנו לים! והנה, לא רק שלא התקיימה עצתם, אלא אדרבה, הוקמה מדינת ישראל על חבלי ארץ גדולים יותר (ממה שנקבע במפת החלוקה של האו"ם!), האם אפשר שלא להודות על כך? איך אפשר להתעלם מכל המאורעות שאירעו?!

41 ראו: "מדינת ישראל - מצות עשה מהתורה", לזמן הזה: אורותיהם המיוחדים של המועדים והזמנים לימינו - אייר, עומר פדור (עורך), המכון התורני אור עציון תשע"ג, עמ' 295-308 [קמעה קמעה: מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו, עומר פדור (עורך), המכון התורני אור עציון תשע"ב, עמ' 195-210; בתוך: יוסף נועם רימון (עורך), תורה עבודה ומה שביניהם: אסופת מאמרים בענייני השעה: ליוכל התשעים להסתדרות הפועל המזרחי תורה ועבודה ומה שביניהם, המכון התורני אור עציון תשע"ד, עמ' 26-37].

הגמרא שם מוסיפה לברר: אם פורים באמת ראוי להיחגג - מדוע אין אומרים בו הלל? היא מביאה שלוש תשובות: א. אין אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ. ב. קריאת המגילה היא במקום אמירת ההלל. ג. איך נשיר הלל בפורים? הלא בהלל נאמר: "הללו עבדי ה'" (תהלים קיג, א) - ואילו בפורים נותרנו עבדי אחשוורוש!

שלושת הטעמים הללו לא קיימים ביום העצמאות, לכן יש לומר בו הלל: ההצלה היתה בארץ ישראל; אין לנו קריאת מגילה המחליפה את ההלל; וביום זה זכינו גם לחירות ולעצמאות, ולא נותרנו עבדים לשום אומה, אלא רק לריבוננו של עולם!

קיימת, אפוא, חובה תורנית לקבוע את יום העצמאות ליום חג, ולפי זה חובת ההודאה לה' וחובת השמחה ביום זה היא מדאורייתא! קביעתה של התורה מחייבת אותנו לשמח, לחגוג ולהודות לה' על ישועתנו והצלתנו!⁴²

חשוב להדגיש, כי ההלל ביום העצמאות הוא הלל שלם, ולא הלל של מנהג כמו בראש חודש, לכן אין שום הבדל בין אשכנזים לספרדים.

3. על מה עלינו לשמח ביום העצמאות?

המהר"ל (נצח ישראל, פרק א) מסביר, שבלי שהיינו עבדים במצרים לא נדע מהו הערך של יציאת מצרים. אותו דבר לגבי יום העצמאות ומדינת ישראל - האם אנו יודעים להעריך את מה שהדור שלנו זכה? כולכם נולדתם לתוך מדינת ישראל כאילו היא היתה מאז ומעולם.

הדרך להרגיש זאת טוב יותר: ללמוד מה הערך של הדברים האלה מתוך המקורות.⁴³ יש בכך מדרגות, לא כל אחד ירגיש את אותו דבר. אולי כדאי להכין מעין הגדה כמו בפסח. לכל חג יש ייחוד משלו, כך גם ליום העצמאות יש תוכן תורני המיוחד שבו.

42 ראו: "שמחת יום העצמאות", לזמן הזה - אייר, שם, עמ' 263-272 [=אורות עציון, כט (תשנ"ח) עמ' 13-20; בתוך: שמחה רז (עורך), קובץ הציונות הדתית, ירושלים תשנ"ט, עמ' 35-41; כלביא שכן: אסופת מאמרים לימי זיכרון וגאולה, המכון התורני אור עציון תשס"ג, עמ' 285-292; קמעא קמעא: מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו, עומר פדור (עורך), המכון התורני אור עציון תשע"ב, עמ' 235-252]; "בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים", לזמן הזה - אייר, שם, עמ' 273-278; [=בתוך: כלביא שכן: אסופת מאמרים לימי זיכרון וגאולה, המכון התורני אור עציון תשס"ג, עמ' 293-297; בתוך: יהודה שביב (עורך), חזון למועד, ירושלים תשס"ב, עמ' 152-155; בתוך: צבי שינובר (עורך), העגלה השלישית: ציוני דתי בדורנו מיהו, נחלים תשס"ט, עמ' 177-174]; "יאמרו גאולי ד'", לזמן הזה - אייר, שם, עמ' 279-284 [=אורות עציון, ה (תשמ"ד), עמ' 38-41; בתוך: י' ברוכי (עורך), משעבוד לגאולה מפסח עד שבועות, המכון התורני אור עציון תשנ"ו, עמ' 159-186].

השתתפתי בערב מיוחד לכבוד הרבנות הצבאית. היא מבטאת את המיוחד של צבא יהודי, היא לא רק מספקת 'שירותים' ליחידים הזקוקים לשירותי דת, אלא היא מטביעה חותם על הצבא היהודי, צבא מודרני המתנהג על פי הדרכתה של תורה. זה דבר גדול מאוד, זה פותח עיניים מה התחדש בדורנו.⁴⁴

כמו שלכל חג צריך להתכונן, כך גם ליום העצמאות. א. יש לספר על החיים הקשים שהיו לפני הקמת המדינה. ב. ללמוד מהתורה מה הערך של הדברים האלה.

4. האם מותר לנו להסתפר ולהתגלח ביום העצמאות?

בשולחן ערוך (או"ח תצג, ב) מובא המנהג שלא להסתפר בימי ספירת העומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא. אפשר להסתפר רק מל"ד בעומר בבוקר. הרמ"א העיר שם: "במדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה, ואין אומרים בו תחנון". עוד הוסיף הרמ"א, שלכבוד ברית מילה רשאים "בעלי הברית" (אבי הבן, המוהל והסנדק) להסתפר, מפני ש"יום טוב שלהם הוא" (ראו: שו"ע או"ח תקנט, ט; ביאור הגר"א שם תצג, ס"ק ב; ערוה"ש שם, ג). בעל הפרי מגדים (אשל אברהם שם, ס"ק ד) הוסיף, שבעלי הברית "מותרים לגלח" כבר "בערב שלפני המילה קודם כניסה לבית הכנסת".

הרבנות הראשית לישראל קבעה את יום העצמאות ליום שמחה, כי זכר ה' חסדו ואמונתו לבית ישראל, וראו כל אפסי ארץ את ישועת א-להינו בתקומת ישראל בארצנו הקדושה, ותיקנו להגיד בו הלל. יום העצמאות, שהוא יום טוב ושמחה לכלל ישראל, לא גרע מל"ג בעומר וברית מילה, שמותר להסתפר בהם משום שיש בהם תוספת שמחה!

סיבה נוספת. מדברי בעלי התוספות שהביא הבית יוסף, משמע שגזרת האבלות בימי ספירת העומר לא תוקנה בימים שאין בהם תחנון. לכן גם ביום העצמאות, שלפי תקנת הרבנות הראשית לישראל אין אומרים בו תחנון, מותר להסתפר בו.

בספר לחם הפנים (סי' קכ) מובא ש"בראש חדש לא קבלו עליהם אבילות ישנה". לפי זה יש לומר, שמעיקרא, כשקיבלו את מנהג ההימנעות מתספורת בימי הספירה, לא קיבלו אותו בימים שתהיה בהם קצת שמחה. לכן, בברית מילה וראש חודש, ובכל יום שיש בו תוספת שמחה, לא התקבל איסור התספורת, וממילא גם ביום העצמאות, שיש בו שמחה גדולה, לא חל איסור התספורת.

44 ראו: "ערכם של צבא ומלחמה בישראל", לזמן הזה - אייר, שם, עמ' 241-252; בחיל וברוח: פרקי עיון ומחשבה בענייני מלחמה, צבא וביטחון בדורנו, עומר פדור (עורך); המכון התורני אור עציון תשפ"ג.

ואפילו אם נאמר שיש רק ספק אם יום העצמאות נכלל בהיתר זה, כבר פסק החק יעקב (או"ח תצג, ס"ק ב), ש"בספק אין להחמיר באבילות ישנה, דקיל, והוא רק מצד המנהג". וכן כתב בשולחן ערוך הרב (שם, ז): "כיון שאבילות אינה רק מנהגא בעלמא - אין להחמיר בספיקא".

מכל זה נראה בבירור שמותר להסתפר ולהתגלח לכבוד חג עצמאותנו!

5. מדוע כאשר חל 'שני קמא' של בה"ב ביום העצמאות, אנו דוחים את אמירת הסליחות שנהוג לומר ביום זה?

בשו"ע (או"ח תצב, א) כתב: "יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי ואז מתענים". הרמ"א הוסיף שם: "מיד שני וחמישי ושני שאפשר להתענות. ובאשכנז וצרפת נהגו להתענות ועושין אותו כמו תענית צבור לקרות ויחל".

הסיבה למנהג זה היא, שחוששים שמא מתוך משתה ושמחה בחג באו לידי עבירה, והתענית באה במקום קרבן. לכן, בחג השבועות שהוא יום אחד בלבד, אין חוששים לכך. "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד) היא מצוות עשה דאורייתא, חובה לשמות. צריך לדעת תמיד את הגבול, ואדם יכול לעבור את הגבול במשהו, אז חוששים לכך. בין שמחה לשמחת הוללות יכול להיות גבול דק מאוד. למה תענית? זו התשובה והתיקון לחשש שאדם עבר את הגבול. אולי יש גם היום יהודים שמתענים, אנו לא מתענים ובכל זאת אומרים סליחות, כי סליחות זה י"ג מידות, אלו דברים שמעוררים לתשובה.

מאז שנקבע יום העצמאות אנו דוחים את אמירת הסליחות לאחר יום העצמאות. אין בזה שום בעיה.⁴⁵ כמו שראינו לעיל, כל עניין בה"ב ביסודו מתייחס לשמחה בחג הפסח, אך לא מתענים מיד לאחר החג אלא לאחר חודש ניסן כי הוא חודש של שמחה, באותה מידה אנו מחכים עוד חמישה ימים עד לאחר יום העצמאות.

45 כאן חרג הרב ממה שהנהיג רבו, הרב צבי יהודה קוק, בישיבת 'מרכז הרב'. כאשר יום העצמאות חל ביום 'שני קמא', הוא הורה לומר גם סליחות וגם הלל, תוך הסבר שאין בכך כל סתירה, כי התענית היא מנהג של יחידים, ועניינה תשובה ולא אבילות, ראו: לנתיבות ישראל, ב, ירושלים תשל"ט, עמ' קנג-קנו (=זרעים, קצא, אייר תשי"ז, עמ' ד, ו); משמיע ישועה, לעיל הערה 2, עמ' 285. מהרב יוסף כפיר, לשעבר ראש הישיבה התיכונית, שמעתי את הסיבה לכך: אמירת הסליחות היתה מעמסה על התלמידים, וזה יכל לפגום באווירת החג. מהרב אביגדור שילה, ר"מ בישיבת ההסדר, שמעתי, שהרב הסביר חריגה זו בכך שהציבור לא יכול לעכל ולהבין את הסתירה הזאת. על פסיקת הרבנות הראשית לדורותיה בנושא זה, ראו במחקרי: לעיל הערה 1, עמ' 865-869.

אני רוצה להוסיף שתי נקודות: א. כל עניין הסליחות הוא שאולי מתוך שמחת החג בפסח עברנו את הגבול, יש לזה בוודאי מקום גם לאחר יום העצמאות, שאלה שחוגגים ביום זה אולי עברו את הגבול. ב. בשנת תשס"ד (2004) הוחלט - אם יום הזיכרון לחללי צה"ל חל ביום ראשון, יש לדחות אותו ליום שני (כדי להימנע מחילול שבת בהכנת הטקסים במוצאי שבת), ואת יום העצמאות ליום שלישי. מאז יום העצמאות לעולם לא יחול ביום שני, לכן, יותר לא צריך לדחות את אמירת הסליחות ביום שני.

6. כיצד ניתן להתמודד עם המעברים בין יום השואה, יום הזיכרון לחללי צה"ל ליום העצמאות?

אני זוכר, כאשר הכנסת עמדה לחוקק את החוק של יום השואה שיחול בכ"ז בניסן,⁴⁶ היהדות הדתית התנגדה מאוד לעניין הזה, משתי סיבות: 1. כבר היה יום שנקבע ע"י הרבנות הראשית, י' בטבת, 'יום הקדיש הכללי'.⁴⁷ 2. אם לקבוע יום נוסף - למה בניסן? ניסן הוא חודש שלא מספידים בו!⁴⁸

אבל כאשר אני מסתכל על זה בפרספקטיבה, אני חושב שזו היתה השגחה אלוהית לקבוע את יום השואה כפי שנקבע. אגב, אלו שרצו לקבוע את היום דווקא בתאריך זה, רצו להזכיר בכך את מרד גטו ורשה, ולכן גם הוסיפו לשם: "יום השואה והגבורה", למרות שלענ"ד היתה גבורה גדולה בשואה גם מלבד מרד גטו ורשה.

רק יום השואה נותן את ההסתכלות האמיתית על יום העצמאות. יום השואה הוא השער שדרכו נכנסים ליום העצמאות, עם יום הזיכרון שלפניו. הציבור במדינת ישראל היום, רובו ככולו, כבר נולד במדינה, או שהיו תינוקות. בשביל הציבור בכללותו מדינת ישראל היא עובדה קיימת, מציאות. כאילו מדינת ישראל היתה מאז ומעולם, אף פעם לא היה אחרת. לכן רבים רואים במדינה רק את הבעיות, הקשיים, החסרונות והמומים. מה נותן את הערך לתפוס מה קרה לנו, מה נשתנה במציאות שלנו? בא יום השואה ונותן לנו פרספקטיבה אמיתית - מה עבר על עם ישראל בגלות הארוכה, אלו דברים איומים ונוראים אירעו לו בשואה. זה נותן את הערך האמיתי, את הגישה האמיתית לתקומת מדינת ישראל.⁴⁹

46 החוק התקבל בכנסת בעמידה ובהתרגשות רבה בתאריך ו' בניסן תשי"א (1951). לא ניתן שם נימוק למה נבחר דווקא כ"ז בניסן.

47 ראו על כך במאמרי: "יום השואה הראשון", מקור ראשון, מוסף שבת, י"א טבת תשע"ב.

48 ראו על כך במאמרי: "החורבן והזיכרון", מקור ראשון, מוסף שבת, כ"ה ניסן תשע"ג.

49 ראו: הרב חיים דרוקמן, "משואה לתקומה", לזמן הזה - ניסן, שם, עמ' 233-237.

לקראת פורים תשס"ז (2007), יצאתי עם משלחת של כיתות י"א וי"ב של הישיבה התיכונית לפולין. אחרי שהסתובבנו כשבוע בגיא ההריגה, ישבנו במוצ"ש, הבחורים שפכו את ליבם. ראית כי כל מילה יוצאת מעמקי מעמקים, הכול טהור, זך. והנה שני בחורים אמרו כמעט אותו הדבר. ביום העצמאות הקודם, תשס"ו (2006), כשבשיבה שמחו, ובישיבה שלנו שמחים מאוד ביום העצמאות, שאלנו את עצמנו: על מה אנחנו שמחים?! על המדינה הזאת?! מה עשתה לנו המדינה הזאת?! בתשס"ה (2005) בקיץ היה הגירוש מגוש קטיף, יום העצמאות הראשון אח"כ היה בתשס"ו, הם לא יכלו לשמוח - על מה אנחנו שמחים?! אבל עכשיו, כשעברנו פה, וראינו מה עבר על עם ישראל, ביום העצמאות הקרוב אנו נצא מגדרנו משמחה! עכשיו אנו יודעים להעריך מה משמעות מדינת ישראל!

7. בעקבות הגירוש מגוש קטיף היו ששינו את נוסח 'התפילה לשלום המדינה'⁵⁰ ואת 'התפילה לשלום חיילי צה"ל',⁵¹ מה דעת הרב על כך?
מבחינת האמת, ההוספה של מילה אחת: "וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם - לטובה" מיותרת ולא מוסיפה דבר, ואולי אף גורעת בדבר אחר.

ב"מי שברך לקהל" הנאמר בשבת לפני תפילת מוסף אנו אומרים: "וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם" - גם את מעשי ידיהם שאינם לטובה?! מכלל הן אתה שומע לאו. כל מה שאתה מבקש מה' אתה מבקש לטובה, וכי אתה מבקש לרעה?! היגיון פשוט. ואם אתה מוצא לנכון להדגיש במקום אחד "לטובה", אז אם אתה אומר במקום אחר את אותו הנוסח, אותן המילים, אז שם אתה מתכוון לרעה?! זה פשוט לא הגיוני! יוצא ש"התיקון" - הוא קלקול! הרי המילים ב"מי שברך לחיילי צה"ל", לקוחים מ"מי שברך לקהל", אז אם שם אתה אומר לטובה, משמע שמה שאמרת מקודם הוא גם לא לטובה! זה לא הגיוני!

לפעמים פועלים מתוך רגש, ולא מתוך בירור אמיתי. נכון שיש כאב בלב כנגד חיילי צה"ל שביצעו את הגירוש, אך מה רוצים מהם, האם הם שיזמו זאת והם שהחליטו על כך?! צריך לבוא בטענות לאלו שהחליטו על כך והורו לבצע זאת.

אני יודע על רב חשוב אחד שהציע להוסיף מילה לתפילה. הוא אמר לי, שהוא הציע את זה, לא מצד האמת, אלא רק כדי להוציא את הקיטור שיש בלב, כך זה יסתדר ויקל

50 על תפילה זו ראו באריכות: יואל רפל, התפילה לשלום המדינה: תולדותיה תכניה ופירושה, ישראל תשס"ח.

51 על תפילה זו ומחברה ראו: אהרן ארנד, 'תפילות לשלום חיילים', עלי ספר כד-כה (אלול תשע"ה), עמ' 306-313.

עליהם להתפלל לשלום חיילי צה"ל למרות הכאב. אך מבחינת האמת, אין בזה שום היגיון!

ב"תפילה לשלום המדינה" זה בולט עוד יותר. היו שדילגו על המשפט: "שלח אורך ואמיתך לראשיה, שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך". זה בלתי הגיוני לחלוטין! מה אנו מבקשים במשפט הזה: רבש"ע, שלח את האור והאמת שלך לראשי המדינה ותקן אותם! הרי על זה אנו צריכים להתפלל כפל כפליים! למה לדלג על זה? כאן אתה אפילו לא מבקש לשלוח הצלחה במעשי ידיהם, אלא שייתן להם ה' מאורו ואמיתו! הרי זה בדיוק מה שאנו מבקשים! אם האור והאמת של ה' יהיו נר לרגליהם, וה' יתקנם בעצה טובה - הטובה נמצאת פה! איזה היגיון יש בהשמטת הדברים?!

גם אם יש לך טענות כלפי ראשיה שריה ויועציה, ויש טענות, עליך לבקש את הטוב, ומבקש להימנע מהטענות על ידי בקשתך לתיקון ראשי המדינה! אתה מבקש את הטוב כדי להימנע מהשלילה, אז למה לא לבקש זאת?! אין בזה כל היגיון!

יהודים בכל הדורות התפללו לטובת השלטון שתחתיו חיו. היסוד לכך נמצא בחז"ל: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה - איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג, ב). אך האמת היא, שהיהודים התפללו גם בעד רשעי עולם, צוררי ישראל! לדוגמה: "הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים מלכותו מלכות כל עולמים... הוא יברך... אדוננו הקיסר ניקולאי (אוכל להוסיף: יימח שמו וזכרו!)... עם אשתו הקיסרית... אימו...". כמה אנו צריכים להיות מאושרים להתפלל לשלומה של מדינת ישראל. אנו מתפללים שאור ה' יאיר לעומדים בראש המדינה!⁵²

ח. סיכום

שני רבנים גדולים תרמו רבות להבנת גדולת יום העצמאות, קדושתו והחובה לשמוח בו, רב ותלמיד: הרב צבי יהודה קוק, ראש ישיבת 'מרכז הרב', ותלמידו המובהק, הרב חיים דרוקמן, ראש ישיבת 'אור עציון'.⁵³ שניהם הסבירו בטוב טעם את מהות היום

52 וראו: "קידוש השם שבמדינת ישראל", אורות עציון, יד (תשמ"ח), עמ' 5-10 [=בתוך: י' ברוכי (עורך), משעבוד לגאולה מפסח עד שבועות, המכון התורני אור עציון תשנ"ו; בתוך: מרדכי גרינברג - עורך, מפירות הכרם, ישיבת כרם ביבנה תשס"ד, עמ' 434-444; בתוך: שאול ברט (עורך), להיות תנועה של עם, ירושלים תשס"ט, עמ' 23-31; קמעא קמעא, עמ' 253-263; לזמן הזה - אייר, עמ' 285-294].

53 מן הראוי להזכיר כאן את הרב השלישי שתורם לעיצוב היום בציבור הדתי-לאומי, והוא הרב משה צבי נריה, הבא מאותו בית מדרש - ישיבת 'מרכז הרב'. הוא זה שערך את נוסח התפילה הראשון ליום זה בתש"ט (1949), וערך בשנת תשט"ו (1955) את 'תיקון יום העצמאות'

וקדושתו, ומדוע חובה לשמוח בו כהודיה לקב"ה על תקומת מדינת ישראל ושגשוגה. הם עודדו וחזיקו את הציבור הרחב גם בשנים קשות ובעתות משבר אמוני, כאשר רבים התייאשו מהמדינה, והכל נראה כנסיגה מערכי הרוח שהעניק הראי"ה קוק לציבור הדתי-לאומי.

הרב, כמחנך גדול וכזקן רבני הציונות הדתית והיחיד שיכל לאחד את גווניה השונים, חידש חידוש גדול: בדוגמא אישית, בהזדהות אמינית עם ערכי הציונות-הדתית, בסבלנות ובהתמדה, ניתן לחנך, גם את בני הנוער, לשמוח שמחה אמינית ביום העצמאות, בקדושה ובטהרה, גם ללא במת בידור, הכאה בפטיש פלסטיק והשלכת קצף. הוא הפך את היום הזה ל"רגל לכל דבר!"⁵⁴ הרב יצר נוסח תפילה מיוחד, המורכב מקטעים עליהם הסכימה הרבנות הראשית לקראת יום העצמאות הראשון בשנת תש"ט (1949), עם קטעים שהוסיף הרב הראשי הרב שלמה גורן בשנת תשל"ד (1974). למרות שהיו מגדולי רבני הציונות הדתית שחלקו על נוסח זה, הוא לא נרתע ולא שינה אותו, גם בשנים שהיה קשה לשמוח ביום העצמאות.

במסגרת מפעל חיים נדיר, עליו הרב קיבל את 'פרס ישראל' ביום העצמאות תשע"ב (2002),⁵⁵ תרם הרב, בין השאר, תרומה אדירה למתן אופי דתי וקדושה ליום העצמאות, ולהבנת ערכה האמיתי של מדינת ישראל. בזכות ספריו יש לנו היום משנה ציונית-דתית סדורה וכתובה לגבי גדולת היום, אותה עלינו להנחיל בגאון לילדינו ולנכדינו, לתלמידינו ולציבור הרחב.

שכלל את קטעי התפילה המיוחדים לחג, מקורות והלכות. ראו במחקרי, לעיל הערה 1, עמ' 873-869, 9-836.

54 כלשונו של הרב יוסף כפיר, לשעבר ראש הישיבה התיכונית. וראו על כך: עומר פדור, חיים שנינו במתנה: סיפורים לדמותו של הרב חיים דרוקמן, המכון התורני אור עציון תשפ"ו, עמ' 490-487.

55 עם סיום טקס חלוקת הפרסים, שהתקיים בבנייני האומה בירושלים, יצאו בני משפחתו הענפה, ילדיו ונכדיו הרבים, בריקוד. מקבלי הפרסים והקהל הרב עמדו משתאים למראה מחזה בלתי רגיל זה. וזאת מתוך הבנה, שהרב זכה גם ב'פרס ישראל' וגם במשפחה לתפארת.

ט. נספחים

נספח מס' 1 - סדר התפילות ביום העצמאות בישיבה התיכונית 'אור עציון'

(בהתאם להחלטת מועצת הרבנות הראשית מאתריה כ"ה בניסן תשל"ד)

תפילות ערבית

- א. מתחילים בפקרי תהילים : ק"ד, צ"ז, צ"ח.
- ב. אומרים : " מקדש שלך וכו', התעוררי וכו', התנפרי וכו', לא תבושי וכו' ימין ושמאל וכו' " (כיון בית לבית אומרים : " זה היום עשה ה' נבילה ונשפחה בו ").
- ג. אין אומרים " והוא רהום ", אלא פותחים ב"ברכו" כמו בליל חג.
- ד. את ברכת "השכיבנו" מסיימים בברכת "הפורש סוכת שלום וכו' " כמו בליל חג.
- ה. מיד אחר תפילת י"ה בלחש ולפני "קדיש התקבל", פותח החזן בברכת "הלל" בשם ובמלכות, אומרים "הלל שלם" ומסיימים בברכת שאחריה בשם ובמלכות.
- ו. אחרי "התקבל" פתיחת הארון, אומרים "שמע ישראל" בקול רם ושלש פעמים "ה' הוא האלוהים".
- ז. הש"ץ אומר פסוקי : במדבר י' 9, 10 "וכי תבואו מלחמה וכו', וביום שמחתכם וכו' " ח. תרועה בשופר. כל הציבור אומר : יהי רצון שלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו בשם שזכינו לאתחלתא דגאולה כך נזכה לשמוע קול שופרו של משיח.

סידור המעלות

יסודות תעומה

יא. עלינו, אנכי, מאיך, אדון עולם

תפילות שחרית

- א. בפסוקי דזמרה של שחרית אומרים " למנצח " ומדלגים על " מזמור שיר ליום השבת " ואומרים "מזמור לתורה" כמו בהושענה רבה.
- ב. אין אומרים "נשמה" ומתפללים ב"ישתבח" כרגיל בניגון של חג.
- ג. לאחר חזרת הש"ץ אין אומרים "תחנון" ולפני "קדיש" פותח החזן בברכת "הלל" בשם ובמלכות וכל הקהל אומר "הלל השלם" ומסיים בברכת שאחריה.
- ד. לאחר "חצי קדיש" פותחין את הארון ומזמרים "ויהי בנסוע" ומוציאים ס"ת וקוראים בו ללא קרואים וללא ברכה לפני ולאחריה פ- "שבועי" בפרשת "עקב" עד סוף הפרשה ואומרים "חצי קדיש" (בימים ב' ה' קוראים בפרשת השבוע כרגיל) ה. גוללים את ס"ת וקוראים הפטרה "עוד היום בנוב לקמוד" (ישעי' י' ל"ב) עד "צהלי ורונני יושבת ציון וכו' "
- ו. אומרים תפילה לשלום המדינה, מי שברך לצה"ל, עורכים אזכרה לחללי מלחמת ישראל והמתחרוה.
- ז. יהללו, לדוד מזמור, ובנוחה יאמר, וסניסין את ס"ת לארון.
- ח. אחרי ובא לביאון, ואין אומרים למנצח.
- ט. קדיש התקבל, ומסיימים התפילה ושרים "שיר המעלות" בשם ה' את שיבת ציון " בניגון "התקוה" ו"אנכי, מאיך, אדון עולם" ו"מברכין איש את רעהו : מודעים לשמחה ולגאולה שלמה"

תפילות הזקן ביום העצמאות

בהתאם לפסק הלכה שנקבע בזמנו בהסכמת הרב הראשי של עיריית ירושלים, הגאון הסגור הרב ר' בני סט פרינק זצ"ל, מותר לספר את הזקן ביום העצמאות.

נספח מס' 2 - סדר התפילות ביום העצמאות בישיבת ההסדר 'אור עציון'

הישיבה הגדולה אור-עציון

סדר התפילות לחג העצמאות

תפילת ערבית

- מתחילים בפרקי תהילים: ק"ז, צ"ז, צ"ח.
- אומרים:
- "מקדש מלך", "התעוררי", "לא תבושי", "ימין ושמאל"
- פזמון: "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו"
- מברכים ברכת שהחיינו
- אין אומרים "והוא רחום", ופותחים ב"ברכו" כבליל-חג
- בברכת השכיבו מסיימים: "ופרוש עלינו סוכת רחמים וחיים ושלוש וגו"
- לאחר תפילת עמידה אומרים הלל שלם בברכה
- אומרים:
- "שמע ישראל ד' א-לקנו ד' אחד"
- "ד' הוא האלוקים" - ג"פ
- "ד' מלך ד' מלך ד' ימלוך לעולם ועד" - ב"פ
- "מי שעשה ניסים לאבותינו ולנו הוא יגאלנו גאולה שלמה בקרוב וגו"
- הש"ץ אומר: יוכי תבואו פלחמה בארצכם וגו". (במדבר י, ט-י)
- תקיעה בשופר
- אומרים:
- יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, כשם שאזינו לאתחלתא
- דגאולה, כך נזכה לשמוע קול שופרו של משיח צדקנו בפהרה בימינו.
- שרים בניגון "התקווה":
- "שיר המעלות בשבט ה' את שיבת ציון וגו"
- קדיש תתקבל. ספירת העומר. עלינו לשבח. אני מאמין. אדון עולם
- מברכים איש את רעהו: מועדים לשמחה לגאולה השלמה

תפילת שחרית

- בפסוקי דזמרא מתחילים כמו בשבת עד גרוך שאמר. אחרי גרוך שאמר
- ממשיכים מזמור לתורה, יהי כבוד וכו' כבכל יום (כמו בחושענה רבה)
- אין אומרים "נשפתי", ומתפללים מיישתבח" - בנעימת חג
- אין אומרים תחנון
- אומרים הלל שלם בברכה
- חצי קדיש
- מוציאים ס"ת וקוראים בפרשת השבוע
- חצי קדיש
- גוללים ספר התורה, וקוראים להפטר (בלא ברכה): "עוד היום נגב לעמוד"
- עד ירי גזול בקרבן קדוש ישראל" (ישעיה ילב, יב)
- תפילה לשלום המדינה
- מי שברך לחיילי צה"ל
- "אשרי", "וגא לציון". אין אומרים למנצח
- קדיש תתקבל
- הכנסת ספר-התורה לארון
- מסיימים התפילה ב"אני מאמין"

מועדים לשמחה לגאולה השלמה

נספח מס' 3 - היתר תספורת וגילוח לכבוד חג העצמאות ואמירת הלל שלם לספרדים

ב"ה

בירור-הלכה בענין תספורת וגילוח לכבוד חג עצמאותנו

מבואר בשולחן ערוך (אורח-חיים סימן תצ"ג סעיף ב'): "נוהגים שלא להסתפר בימי הספירה, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא. אמנם, בל"ג בעומר, כיון שיש בו קצת שמחה, מותר. וכן בעלי הברית (אבי הבן, המוהל והסנדק) מותרים להסתפר לכבוד המילה, אפילו ביום שלפני המילה סמוך לערב (פמ"ג), מפני שיום-טוב שלהם הוא" (עי' באור הגר"א שם סקי"ב).

אם כן, הוא הדין ביום העצמאות, שנקבע ע"י הרבנות הראשית לישראל ליום שמחה, כי זכר ד' חסדו ואמונתו לבית ישראל וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בתקומת ישראל בארצנו הקדושה, ותקנו להגיד בו הלל, לא גרע מיום ל"ג בעומר או ברית מילה, שכיון שיש בהם תוספת שמחה, מותר להסתפר. הוא הדין גם לכבוד יום העצמאות.

ומדברי הפרי מגדים (משבצות זהב, אורח חיים תצ"ג סק"ב) בשם התוספות יוצא, שלא היתה הגזירה ליום שאין בו תחנון, ואם כן, גם ביום העצמאות, שלפי תקנת הרבנות הראשית לישראל אין אומרים בו תחנון, מותר להסתפר.

ועיין בלחם הפנים (סימן ק"כ) ד"כראש חודש לא קיבלו עליהן אבילות ישנה", יש לומר, שמעיקרא, כשקבלו עליהם את המנהג של איסור תספורת לימי הספירה, לא קיבלו עליהם על ימים יבואו שיש בהם קצת שמחה כמו ל"ג בעומר, שהוא יום הילולא דרבי שמעון בר יוחאי, ולכבודו נוהגים קצת שמחה (חיי-אדם כלל קל"א), וברית מילה וראש חודש, וכל יום שיש בו תוספת שמחה לא קיבלו עליהם את איסור התספורת. ממילא, נכלל בהם גם יום העצמאות.

ולו יהא זה רק ספק אם יום העצמאות הוא גם כן בכלל ההיתר, הרי כתב בחק יעקב (אורח חיים תצ"ג סק"ב): "ובטפק אין להחמיר באבילות ישנה דקיל, והוא רק מצד המנהג". וכן כתב בשולחן ערוך הרב רבי שניאור זלמן מלאדי (תצ"ג סעיף ז'): "כיון שאבילות אינה רק מנהגא בעלמא אין להחמיר בספיקא".

מכל זה נראה בבירור שמותר להסתפר ולהתגלח לכבוד חג עצמאותנו.

אדמו"ר אהרן - הנהא דיום הקצאא - הא האל טאם
ווא האל טא מנהג כא' דה, פ' אין טאם מנהג דין
אשכנזים אשכנזים.

**נספח מס' 4 - שאלת הרב דרוקמן על גילוח לכבוד יום העצמאות,
ותשובת מזכיר הרבנות הראשית**

ארגון בני עקיבא בארץ ישראל

הנהלה ארצית

תל אביב, רח' אחד העם 108 ת.ד. 431 טלפון 4474*5

ארגון

מחלקת

בית כיון ניסן תשי"ב

1012

מספר

שנת השמיטה

ד ח ו ף ר ש ו ב

4670
ב י סן תשי"ב
4/3/

לכבוד
הרבנות הראשית לא"י
י ר ו ש ל י ם .

ר . מ . ב .

בפרוט חג העצמאות ברצוננו
לברר האם מותר להתגלח לכבוד חג העצמאות
אף על פי שהנו חל בימי הספירה.

היות ומועד חג העצמאות
הולך וקרב נבקשכם להורות לנו בענין
הנ"ל בהקדם הכי אפשרי, כדי שאנו נוכל
להעביר את תשובתכם לחברינו המתלבטים
כיצד לנהוג בבעיה זאת.

בתודה מראש

ובכבוד רב
יגון "בני עקיבא" בארץ ישראל
הנהלת הארגון
היום דרוקמן.

2888

כ"ח ניסן תשי"ב

י/4/3

לכבוד

ה' חיים דרוקמן

ארגון "בני עקיבא" בא"י

ח. ד. 431

חל אביב-יפו

א.נ.,

בדרגתי לאשר קבלת מכתבכם מס. 1012
מיום כ"ו ניסן תשי"ב, ולהודיעכם כי מטעמי
הלכה לא הועדו כחב העצמאות מכל הדברים
האסורים בימי הסמירה כי-אם תזמורה בלבד.

בכבוד רב

הרבנות הראשית לישראל

המוכיר הראשי:

הרב ש. א. שורר

נספח מס' 5 - נאום הרב דרוקמן בכנסת בעד קיום מצעד צה"ל בשנת ה-30 למדינה

שר-הפנים ע. ויצמן:
הוא אמר "לא בחיל ולא בכוח", וזה נאמר בזכרית פרק ג'. זו במקרה ההפסדה שלי.

חיים דרוקמן (חזית דתית לאומית):
לא בחיל ולא בכוח, כאשר החיל והכוח נוגדים את רוחי; אבל אם החיל והכוח משמשים את רוחי, שורה על החיל ועל הכוח.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
זה כבר דרש.

חיים דרוקמן (חזית דתית לאומית):
הברכה השנייה בתפילת שמונה-עשרה, ברכת גבורות, אומרת: "אתה גיבור לעולם השם, מחייה מתים אתה". ומציין אחד מהגוֹיִהֲדוּת כי לעומת גבורה מעוותת של בשר ודם, החשוב כי גבורה פירושה לחיות — הגבורה האמיתית היא הגבורה להחיות. ועל כן, "אתה גיבור לעולם השם, מחייה מתים אתה". גם גבורת הצבא שלנו, השומר על חיי כולנו, יש להתנאות בה. במיוחד כיום, כאשר יש בעולם מי שטוען שאנו מעבדים את השלום, שאנו היחידים המעבדים את השלום, הנשק השומר על עצמאותנו גם את נשקנו, נשק השלום, הנשק השומר על עצם קיומנו, על נשים וילדים שיש להם הזכות לחיות בארץ הזאת לא פחות מאשר יש הזכות לעמים אחרים לחיות בארצותיהם. נעשה זאת במצעד בירושלים, דווקא בירושלים בירת הנצח שלנו. זה בוודאי יוסיף לוקיפות קומתנו בימים אלה ויכריז באזני עצמנו ובאזני העולם כולו על ריבונותנו האמיתית.

לא נכנסתי לבעיות המעשיות של המצעד — ובוודאי יש כאלה, אנינו מולד בהן. אולם יש למצוא את הדרך להשיג את הדבר החשוב באמת לעם. בשנת ה'30 למדינה, כאשר יש הרבה מועקות בלב עקב מצבנו המדיני, מן הראוי להגביר את השמחה בעצמאותנו בכל הדרכים האפשריות. וביניהן גם במצעד הצבאי אשר בוודאי יתרום לרושמות הרוח של העם בארץ ובגולה.

וברצוני לסיים את דברי בתפילה שכולנו נושאים בלבנו — שנלך ונתקרב לקיומה של נבואת האמת: "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות"; לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה."

היחיד י. שמיר:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת עמאר, ואחריו — לחבר-הכנסת ביטון.

משה עמאר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נעים לי בתחילת דברי לברך את קודמי, חברי-הכנסת דרוקמן, שזה לו גאווה הראשון. חברי-הכנסת דרוקמן עלת ארצה בימי השואה בעודו נער, התחנך כאן והצטרף לתנועת "בני עקיבא"; למד ולימד והוא משמש כמורה וסגן במשך כל חייו, ועתה הוא מכהן כראש ישיבת "אור עציון" בשפיר. אחת מזכויותיו של חברי-הכנסת דרוקמן היא בדרך חייו, בקו חיים שהוא מאמין בו, קו של קירוב לבבות בין חלקי העם. על כך הוא עמל ואני מאחל לו שיעלה בעמלו. אני מאחל לו שיתרום מיכולתו בכנסת הזאת, ועוד אני מאחל לו שבפעילותו האחרונה, ב"גוש אמונים", ינהג ביותר שיקול-דעת, בפחות פזיזות, מתוך יתר אחריות — — —

ישראל כמדינת המקלט לעם היהודי. זו השנה שבה יש להקדיש משאבים מיוחדים לאפשר מסגרות חמירות ופיסיות ליצירות רוח ישראליות מקוריות בשדה הספרות, המוסיקה, התיאטרון, המחול, ובכל תחום של יצירה ישראלית מקורית. זו השנה שיתכן שצריך לעשות בה מעין אתנחתה של רגע, או שנה, על-מנת להשוב על שאלות של מהות, של עצם יעדי הקיום; אפשר אפילו — רעיון של זימון כל חתני פרס נובל היהודים לירושלים לרביעית על מהות חייו כאן, על מה שאנו מבקשים כאן; ובעיקר מצעד, שיערך כל השנה, של הבעת השאיפות לאן חותרים, מה הם היעדים, הבהרות השאיפות.

הכנסת איננה ועדה, ואני מניח שלכל אחד מתכרי הכנסת יש רעיונות רבים שכדאי היה שיביא אותם לפני הוועדה המוסמכת מבחינה זו לאירגון חתניגות. כאן די לנו שנברך על כך שהממשלה נעתה לרחשי לב הכנסת, וגביע את תפישתנו את המדיניות הכוללת, כפי שאני חושב שהכנסת צריכה להצביע עליה: השנה ה'30 כשנת הישגי רוח והשנה ה'30 כשנת חיוק הקשר בין מדינת ישראל לבין העם היהודי.

היחיד י. שמיר:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת דרוקמן, ואחריו — לחבר-הכנסת עמאר.

חיים דרוקמן (חזית דתית לאומית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה עם כל ההצעות להוסיף לשמחת עמנו ביום-העצמאות. כל הצעה שבאה בכיוון זה — תבורך. ואף-על-פי-כן אני רוצה להביע את דעתי מדוע אכן יש מקום גם למצעד צבאי, דווקא עכשיו, אחרי ההצעה החדשה של הממשלה, אני מוצא לנכון להדגיש את הערך המיוחד שיש במצעד.

זה עתה דובר על הדגשת הרוח, ובוודאי יש צורך להדגיש את הרוח. אבל חס לנו להשמיד את כוחנו, בניגוד לרוחנו. וזכורים לי היטב דברי הנביא: "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר השם צבאות". אבל מן הראוי לדייק בדברי הנביא. לא אמר שם "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי", כפי שהיתה טעם טיטמה באחד המצעדים של יום-העצמאות, אלא "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר השם צבאות". תלוי למע משמשים החיל והכוח, אם החיל והכוח משמשים את הערך האמיתי, הרי החיל והכוח הינם "ברוחי אמר השם צבאות". ואין לך ערך קדוש מהלחל עם ישראל, מעמידה נגד אויבי ישראל שרוצים להשמידו. ועל כן גם הטאנקים ותאווירונים וכל כלי הנשק, שמשמשים לכך, גם להם יש ערך, הם תשמישי קדושה — — —

שמואל מוליידאנו (התנועה הדמוקרטית לשינוי):
אבל לא במצעד.

חיים דרוקמן (חזית דתית לאומית):
בוודאי הנשוא המרכזי הוא האדם, כפי שנאמר מקודם, אבל אין לנו להתבייש בנשק שלנו. מותר לנו להתנאות בנשק שלנו, מפני שהוא נשק טהור. אין בעולם נשק טהור מהנשק שלנו. אין בעולם צבא יותר טהור שמשמש בנשק למטרות יותר טהורות מאשר צבא-הגנה לישראל. כל אחד ואחד מאתנו מכיר את דפי המוסר של שיחי הלוחמים למיניהם. ועל כן ביום-העצמאותנו עלינו להרים על נס את נשקנו, זה החיל והכוח שמגלם את "רוחי אמר השם צבאות."

נספח מס' 6 - תשובות הרב דרוקמן לשאלות מהציבור הרחב

יום העצמאות

שאלות אנשי הרב, חיים דרוקמן שליט"א

השמחה וההלל ביום העצמאות הם ההודיה לקדוש ברוך הוא על הצלתנו, ועל מתנת השמיים האדירה שהעניק לנו היא מדינת ישראל. העובדה שפסקנו מלהיות משועבדים לאחרים וניתנה לנו עצמאות, מחייבת אותנו שלא להיות כפויי טובה, אלא להודות ולהלל ולשבח לקדוש ברוך הוא.

האם צריך לנאום בציורה, האם אין לה מנהג הציורה?
 הצפירה זה מנהג מיוחד של מדינת ישראל. אין עוד מדינה שעם שלם עומד לכבוד הנופלים. מנהג יהודי הוא לעמוד בפני מי שאתה מכבד, בפני שיבה תקום!
דאי שצריך לכבד את חללי מערכות ישראל בעמידה בצפירה.

האם צריך להאזין לנאום שיש ומהינה ישראל הקדושה את התפילות ויום חמישי?
 האם צריך נאום התפילה וההודיה לקדוש ברוך הוא מוקדמים, ויום חמישי? לכבודה של מדינת ישראל, מדינת היהודים, שקבעו שארועי יום העצמאות לא יגרמו חס וחלילה לחילול שבת. ההודיה ביום זה היא לא פרטית אלא לאומית, וביום שהמדינה חוגגת, בו ביום מודים לקדוש ברוך הוא על הנס.
אכן גם התפילות מוקדמות השנה ליום חמישי ד' אייר.

האם צריך להאזין לנאום אנשי הרב תחנן?
 אין אומרים תחנן.

האם מותר להסתפר לכבוד יום העצמאות?
 ודאי, יום חג שצריך להתכונן לכבודו ומותר להסתפר.

מותר מותר להסתפר?
 מחצות היום שלפני.

האם מותר להסתפר ביום שיש?
 אין להסתפר ביום שיש.

האם מותר ללבוש מדיניות וללבוש?
מצווה לשמח ביום זה, מותר ללבוש, לשמוע מוזיקה ולרקוד.

יש הנהגות שבוטאו סגירת הקוואר לן מברכים שהיו, האם מותר ביום העצמאות לברך שהיו?
 מותר לברך שהיו ביום העצמאות.

האם צריך ללבוש מדיניות וללבוש?
 ודאי שצריך ללבוש מדיניות וללבוש. האם צריך ללבוש מדיניות וללבוש? ביום כבד נהגו לומר הלל שלם עם ברכה, בלילה ישנם מנהגים שונים וכל אחד יעשה כפי שהנהגה במקומו. אצלנו ביישיבה אומרים הלל ביום ובלילה עם ברכה.

כיצד הרב חושב שצריך ללבוש את יום העצמאות אחרי התפילה המדינית?
 סעודות חג, דברי תורה ושיעורים בענייניו של יום וטיל במרחבי ארצנו, כל אחד על פי יכולתו.

מועדים לשמחה וגאולה שלמה

במהרה בימינו אמן!

כתב הרב אלישיב הכהן
 לשאלות ניתן לפנות לרב אלישיב: 0527203815

74